

శ్రీ రస్తు.

యకదన సమవాకారము.

శ్రీ గౌరీనాథాభ్యాయే

తా. మనందే భావించి ప్రభు మాంకము.

మన ప్రభుగారికి

—o—o—o—

మన ప్రభుగారికి

నాంది

మన ప్రభుగారికి నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము.
 తా. మనందే భావించి ప్రభు మాంకము.
 మన ప్రభుగారికి

మన ప్రభుగారికి నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము. (నాంద్యంతరమున)

మన ప్రభుగారికి

మన ప్రభుగారికి నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము. అ. ప్రభు! విమలసలభ

మన ప్రభుగారికి నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము. ఇప్పుడిప్పుడే నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము.

మన ప్రభుగారికి నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము.

మన ప్రభుగారికి నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము. ఈసభ, సుభార్యంబులై విబుధమండల విరాజితంబై, కాసారము రీతి
 భావించి ప్రభు మాంకము. కైలాసంబు భాతి నదారామమండలంబై, కరిత్తిరంబు నదు
 తన గౌరవయోగ్యంబై, బ్రహ్మగేహంబుకైవడి భారతీనిలభంబై, యలకాపురంబు
 నిమగ్న భవద్రాభావంబై, కలకర్ణవంబు కరణి సంపన్నకరంబై యుష్మములుచున్నది.
 మన ప్రభుగారికి నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము.

మన ప్రభుగారికి నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము. ఇప్పుడే మన ప్రభుగారికి

మన ప్రభుగారికి నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము. మన ప్రభుగారికి నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము. యథార్థ కథాప్రసంగము

మన ప్రభుగారికి

మన ప్రభుగారికి నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము. మన ప్రభుగారికి నాందిగా భావించి ప్రభు మాంకము. ప్రదర్శించబడినది.

మన ప్రభుగారికి

మాత్ర—నటి! నీవెన్నఁ జైత రంగారాయకదన నమవాకారంబున

నటి—లేదు అదెట్టిది.

మాత్ర—నటి! అది చొచ్చిరి వెలమచొరలమను, విజయ

యుద్ధకథ.

నటి—అట్లైన నదియపూర్వమైనదే దీనినెవరు రచించిరి.

మాత్ర—చెప్పదలిమము.

నీ కార్యమార్యనియకలశపాథోదాశి గారానిశీధిని రాజవరు

నత్తర్దివర్యసందీప్త భారద్వాజ సత్తపోధనగోత్ర సంభవుండ

ప్రస్తుటభోగరాట్యాపహుండా గర్భశుక్తిముక్తామడిమ్యుఁ

మూకాంభోభాషా మహిమాన్విత శేషుషీ వైదమ్ నీ.

నీ సాంభిభూయ కవిబుధజనవిధేయుఁ

డిదిగొ రచించె బొబ్బిలికదనచరిత

మునమవాకారముగ రసస్ఫూర్తియెనగ

నకలజనమానసాహ్లాదనరసభణితి

నటి—నీయంతటనీ నే ప్రదర్శింప నెంచితివా? లేక నశ్శీరి

మాత్ర—నటి! నాయుప్తముగాడువారలకోరి

నటి—నలే నభ్యుంతగొప్పవారని యంటివే! ముచ్చటదీరునట్లు వారి నెట్లు రంజింపగ
లుగుదుము.

మాత్ర—నటి! ఎంత వెట్టిదానవు మూర్ఖుల రంజించజేయుట కష్టముగాని ధీరులను రం
జించుటెంతవని.

నీ రాజహంపలు క్షీర నీరములువేలు

పలుచిక్షీరగిల్చెకొని పరంగువది

సుగుణాదోపములేర్పడఁజూచిగుణమె

త్తెగొనంజాలు వారలుగారెబుధులు.

నటి—అట్లేర్పడు నీకున్నతో నువ్వొగింపుము.

మాత్ర—ముమ్మగ దత్పూరకంబగు శరవృతువర్ణనం.

నటి—అదెంత నశ్శీరమొనరించెవా? కాదు. ప్రయత్నంబున.

చ. శరవృతు నిర్మలవృత్తమన జోతుకొన నచుండు కదనకా

శరములు పల్లవించె నలశారదలక్ష్మి మడుంగులోయనన్
 శరములుపుని శాత్రువులు జన్యములం బచరింపసాగిరి
 శరదమలాంబుదంబులు పసన్నములై ప్రబలెన్నభంబునన్.
 చ సురుచిరురంగరాయని యశోరుచులీనరణిన్ బ్రశస్తవై
 ఖరిబ్రనరించె నావిశదకాంతి శరద్వరచంద్రికల్దిగం
 తరములనిండె మాక్తికసుధారజతాపని భృత్సురాపగా
 సురభివటీరహీర శరసూనములన్ హసియించిమించుచున్.

సూత్ర—అహా!

గీ హాయిగానీవు గావించినట్టిశార
 దాభివర్ణనము సుమనోహరియై స్వ
 భావసిద్ధంబునై యిట్లు ప్రబలుచునికి
 నీదుచాతుర్యమే వర్ణనీయమయ్యె

నటినరే! నాపాట కసూయఁజేయక సంతసించితి వింతేచాలును.

సూత్ర—సుజడల తెఱంగది గాదుగదా!

క “దిద్దవలె దప్పగలిగిన
 ముద్దుగనైఘంటికంబు మూలముగనితా
 రెద్దియుఁజూడక రోసెడి.
 గద్దరి కుమతులను లెక్కఁగాంతురె సుమతుల్”
 ఇంతేగాక మున్ను

క. అలబాబ్బిలిరావుకులీ
 నలయున్నతిఁగాంచి యోర్వనొగిలియసూయా
 కులుండైన పూనపాటిన్య
 తిలకుండేపాటికీరితిన్ జెందెనిలన్.

నటి—త్రైలోక్య విజయందగు విజయరామరాజు కొల్వొందు రణీయయ్యె చాలుంజా
 లు! మనమీపాటి పోవుదముపద.

సూత్ర—అవు నది నిజమే.

అని నిష్క్రమించుచున్నారు.

ఇది ప్రస్తావన.

రంగము :—విజయరామరాజు సభ

[విజయరామరాజు, మంత్రి జగన్నాథరాజు ప్రవేశించుచున్నారు]

రాజు—మంత్రిపుంగవా !

మంత్రి—మహాప్రసాదము రాజా

రాజు—నామనంబు చింతాకరంబయ్యెదగా ! సాఖ్యరాహిత్యంబగు వైభవస్థుమరాళ వజ్జిత కాసారంబుగదా ! అడవిగాచిన వెన్నెలకైవడిని నాజన్మంబు సాఫల్యముబొందమితి నాడెందంబు గడుగుండుచున్నయది

గీ చింత చితియనురెంటిలోఁజింతఘనము

మాననంబుననూహింప మాన్యచరిత

భిషముచితికాల్పు నిర్భీపులను బుడమిని

జింతఁగాల్పును బ్రాణులజీవయుతుల.

మఱియును.—

గీ అంతి పురమును విజనంపుటడవిగవని

నంతి పురముగఁదోఁపింప స్వాంతమెసును

కారణంబగు నన్యంబుగాంధ్రలేడు

నచివమూర్ధన్యయదిగాదె జగతియందు.

మంత్రి—రాజేంద్రా ! వైభవస్థున నిండ్రుని, ధర్మంబున బలిని, పరాక్రమంబున రంగ రాయని మించి భూపాలుర నదిమి కప్పంబులుగొంచు దనయుర్వి కామధేనువునా విధి విధానస్థున రాజ్యంబు సేయు మీకుఁగొఱంతగల్గునా !

గీ అట్టిదుర్వ్యాకృలంబేయహమునఁగాని

పొందఁగారాదు మీనంటిపురుకులకును

విభవనంఘ్నర్తిజిద్వ్యుష ! విజయరావ

రాజ ! రాజస్యలోకమార్తాండమూర్తి.

రాజు—శుంభివరా ! నీవెంతబాగడినను రంగారాయశబ్దము వినినప్పటియుండియును, సంబెరిపెడిని, పిలవన !

శా. బాల్మందిది యనంభ్యమా యవశృతుల్ వారెన్నియో జేయసా

కల్పంజేర్పద సావివోద్భవమి నేగార్పణ్యమెప్పారిత
త్తుల్యంబుల్యచరింపజాలకయె మన్దోద్ధర్పమంకింపకే
తొల్యంబొగతి నూరకుంటినిగదా లావెంతయున్లినన్.

ఇంతేగాక

క ఎన్నంగరాని దుష్కృత
వన్నగవిషబాధకోర్వబాలైతిని త
త్వన్నగవిషదంష్ట్రావళి
నెన్నిక మున్నున్న దుశ్శనీయనయితిహా !

గీ గోటంజిమ్ముదాని గొడ్డండ్లగొట్టంగ
వలసెనన్ననూట పాటియయ్యె
నయ్యనెమి వారి నాజిని హతులుగ
జేసి సార్థకంబుజేతునభిధా

మంత్రివరా! చైత్యజాని చక్షుఃశ్రవం భక్ష్యశోదగ్రి జిహ్వగ్రంబులక్ష్యేకంబుగ్రి
క్కుచు ఊతఊతంబును బొంచెయిండ్ నాకెట్లు త్రేమంబుగల్గును ?

మంత్రి—రాజేంద్రా! పరమంబగు యొక్క యధంబుగలద దానినాకన్గింపుము.

గీ తుష్టికళదేని వనమునందన్నగాని
దోచుచుఖముగజనునకుందప్పిలేక
యున్నబురినున్న వనముననున్నరీతి
సుఖముబొందకయుండును జూడనరుండు

రాజు—అది నిజమే, గాని పరాక్రమశూరులగు రాకుమారులకిల నరివరోద్ధీవరులదురద
బులం బరాజితులంజేసి వారి యుర్భిరమల గొనుట ధర్మముకదా !

శా రత్నసాధితవస్త్రపత్తియును శక్రస్వస్థసామ్రాజ్యమున్
నూతనవాపక యతుకర్దమనదన్యానోత్తరానంగముల్
యత్నోపార్జిత ఘోటకద్విపసమూహ ప్రాథవశీలున
త్పత్తిరత్న కదంబమెల్లదులయే పాంచద్యశోలక్ష్మికిన్.

కనుక మంత్రివరా !

గీ. కలితతజ్జయలక్ష్మి సంగ్రామసేమ
బాబ్బిలితీతిరాజస్యభూరిగోత్ర

భూద్వితీయాభ్యుదయ కంఠాభ్యామూత్ర

పటలవిచ్ఛేదిగాని నాప్రాణమేల ?

మంత్రి—రాజేంద్రా! అట్టిభగ్గంబరాతివీరులయెడఁ దగినదేగాని వారితర మనలకప
రాధంబేమియుఁజేసినవారుగారు, నిర్మిమిత్రోద్యమపాటవంబున నిరాటంకంబ
గు యుష్మద్వాచాటనంబున శత్రురాజులఁ గెలువనేర్తుమే ? “యతోధర్మస్తతోజ
య” మన్న శ్రుతులమనము వినియుంటిమిగదా ? ఎచ్చట సధర్మంబుంచు నచ్చట
నాశంబగు చింతించనేల ! అయినను

పంచచామరము బలాబలంబులెంచి పొంచిబల్మి నోర్వగావలెన్
హాహాళిన్ దురంబులో నరాతివీరనంతరిన్
ర్ముఖంబులారవంబులూపు శస్త్రముల్పరింపఁగా
భాభాళీయటంచు మింటబల్కుపర్వలార్వగిన్.

ప్రియంవదాప్యంతం అరులగెల్వతఱియైనయపుడా
యరినరాధిపుని నాజిఁగెలువన్
గరువమేర్పడునుగాని నమయం
బరయకుండ ననసర్వమగునె

జనపాలా ! నీకెల్లప్పుడు హితముగోరి నమయానమయంబులారని యరాతివీరుల నో
ర్వకాలంబు నమకూడ నేనూరకుండునే ?

తాజు—అమాత్యవరా ! నీవు వాక్రుచ్చినది నిక్కువంచే, గాని, ప్రక్క నరివీర రంగ
రాట్పన్నగంబు బొబ్బిలి పాకారవామలూర్వంతరచ్చాయయై యుండెననుచింతయం
తరంగకికుబంతకుహరపుటభదనంబు గావించుచున్నది

, మంత్రి—రాజేంద్రా ! వినుమరాతివీరబలోద్రేకంబు మనకనుభవైకవేద్యమే.

గీ శ్రీవీరులపారదుర్వారులనుచు
మక్కువాదిస్థలంబుల మనకుదేట
పడియెగా యింక నెందుకీపాటి చాడి
నమయమునువేచియుండుట చక్కనగును.

అదిగాక.

గీ. అచటఁబుట్టిన ననగొమ్మయైనఁజేవ

చేతరాజీలు వీరులఁబెప్ప నేల ?
ప్రధితబలరాజులతుల పరాక్రమమృగ
రాజులారయ బొబ్బిలిరాజులెల్ల

మఱియును

గీ వారిమాహాత్మ్యమెన్నంగవశమెమనకుఁ
బండదోగ్గడికాండప్రకాండకాండ
కలనఁబెద్దలుపారలు ఘనచమూద్ధ
తినిమనముబెద్దలము నిజస్థితినిగనుఁడు

రాజు—నీవును వారిమహిమనే యెక్కుడుగఁదలంచుచున్నావా ?
మృతి—లేదు రాజా ! దురంబులకరుగనుత్పఃించుతఱి నెదిరిబలంబును నిజబలంబును
మనమాలోచించుకొనవలయును గదా ! అందుకొఱకై జెప్పినాఁడనుగానివేఱుగాద.

(కంచుకి ప్రవేశించుచున్నాడు)

కంచుకి—మహాప్రభూ ! మీదర్శనంబునఁబ్దిట్లు బ్రాహ్మణులు వచ్చి ద్వాపరంబున వేచి
యున్నారు

రాజు—సేవకా ! వారినిటుల బిలుపుము

సేవకుఁడు—చిత్తము దేవరా ! (అనియరుగుచున్నాడు)

(బ్రాహ్మణులు ప్రవేశించుచున్నారు)

రాజు—లేచి చేతులుమోడ్చి (ప్రకాశముగా) నమస్కారము భూసురోత్తములారా !

బ్రాహ్మ—విజయీభవ (అని యాశీర్వదించుచున్నారు)

రాజు—మేదినిపరూరా ! ఇటుల నాసేనులగుడు

బ్రాహ్మ—అసేనులగుచున్నారు

రాజు—భూదేవోత్తములారా ! ఎచ్చటినుండి విచ్చేయుచున్నారు ?

బ్రాహ్మ—భూవరా ! కీరబొబ్బిలి సంస్థానాస్థానంబు వెలువడివచ్చుచున్నాము

రాజు—అచ్చటివంతలేమి ?

బ్రాహ్మ—నరేంద్రా ! అచ్చటివంతల నెంతని దెల్పుదుము వత్సరంబునంగల ద్వాదశ
మాసంబులీ విచ్చలవిడిజరించుచు నందఁడల రాజవంక్షల ద్భించుచు వారిమాహా
త్మ్యంబులుచూచుచుంటిమిగాని యాబొబ్బిలిరాజన్యానేకపరిహులంబోలిత కాశ్య
పీవరుల నెందని వినికనియుండలేదు.

రాజు—(తనలో) ఏమిపొగడుచున్నారు. నేనుగూడ విశేషధన మొసంగినా నన్ను నిశ్లేమిండుచోట బొగడుదురు

బ్రాహ్మ—కా భీమాలోపసుధీస్థిరత్వమహిమావిశ్వానాలిక్షమా
 పోమాణ్యంబుల సీసడింతురు సుమా పాండుద్వితీయాశ్వాజా
 తామర్యాళిగురుప్రమేరురవిపుత్రానంతవర్గంబు నిం
 కేమర్తుల్యమహదురిష్టహినిదే యీరాజులోకంబునన్

మణియును

గీ అంటిపొడిచి వేగగంటువెంబడిదూరు
 నదురుగుండె పిక్కచెదురులేక
 దురమునందు రిపుల దుర్వారశక్తిదే
 రాజవరుండు రంగరాయఘనుడు.

రాజు! ఆగోపాలకృష్ణరంగరాయ యమావల్లభప్రభావంబు వర్ణింప వేసోళ్ళ చిలు
 వత్తెనను దరంబుగాదు

గీ పుడమి నెంపటిసో రాజపుంగవులను
 గంటిమేగాని లేరిటువంటివారు
 ధనమొసంగగడుచేలుండు ధనదండగును
 శత్రుజేయదలంచిన శత్రుడడంగు

గీ పుణ్యజనులను గారింపఁబూనెరంగ
 రాయుండనువాడు మాపె నీరంగరాయుఁ
 డాత్మలోనఁదలంచినరంతరంబు
 పుణ్యజనులనురక్షించుపూన్నిబూని.

రాజు—ఆహా! నిజమేనా! ఏమిపొగడుచున్నారు! కాపలకు పొగడుట నైజము.
 మీకువిశేషమొసంగినవారే దానకన్యలు తక్కినగుణంబులెల్లున్నను.

మంత్రివరా! ఈకాపలను బంపివేయుము

మంత్రి—మంచిది రాజేంద్రా. (అనివారిని బంపివేయుచున్నాఁడు)

బ్రాహ్మ—ఇదేమి. వారిని బొగడితిమనిగాఁబోలు మనలనువచ్చినదారిని జూపునె ఎంత

వెట్టివనిజేసితిమి? (అనుకొనుచుజోపుచున్నారు)

రాజు—మంత్రిపుంగవా! ఈబ్రాహ్మణుల వర్ణన నిజమైనదియే?

మంత్ర—కొంత నిజమే. దానినతిశయముగఁ జెప్పియున్నారు. లోకమందిట్టిది యాచ కులకు సహజమేగదా ?

రాజు—నచివాగ్రణీ !

గీ దానరాధేయులఁట సుశ్రతాపశౌండు

లఁట యుపాయవిదలఁట సప్తాంగధుర్యు

లఁట తగన్వారు నేను గానఁట కను మిదె

తెలియు నాక్షత్రమున్ వారి వెలమతనము

(వారొనర్చిన యపకృతి నెడఁదలంచి) తలపంకించుచు (ప్రకాశముగా) ఈపట్ల వారిని వదలివేయఁజనకు

మంత్ర—(స్వాగతము) ఆహా ! ఈరాజు రావువంశపయోధి సుభాంగుండైన గోపాల కృష్ణరంగరావు సరళియరసి చూపోషక నిష్ఠేతుక జాయమాన కృథాకలితుఁడగుచు దుర్వృథచే బాధితుఁడగుచున్నాఁడు జలాబలంబులం దెలుప నేనన్నమాటలచేతనే కుండుచుండఁగా గోరుచుట్టుమీద రోకంటిపోటన్నట్లు బ్రాహ్మణులకూడ సమమాది రి కూడిరిబో శత్రురాజవర్ణనకూడఁ గావించిరి దండతాడిత భుజంగంబుభాతి సు గుండైయున్నాఁడు (ప్రకాశముగా)

రాజాగ్రణీ ! శాంతివహింపుఁడు ఆరంగరావిత్తఁడమకెట్టియపకారంబుఁజేసినవాఁ డు ? నిష్ఠేతుకంబుగ నిట్టికోపమేల ? ఇర్రటి నారాజుపై దండెత్తినచో నన్యాయయు ధ్ధంబని జనులు మనలను నిందింతురు గాన

క కారణములేక కార్యము

గా రా దనిపెద్దలండు గావునరంభిం

బారసి రాజోత్తమ ! ప్రతి

కారం బేమైనఁగాని కావంప నగున్

రాజు—కారణములేదా ? నీకుఁ దెలియలేదుగాఁబోలును.

ఉ ఇప్పుడువాఁడు సేయవని యేమియెఱుంగవె ? యింకనేమి వా

తప్పులు సేయఁగావలెనొ ? తద్దయుఁబాతెడు కొండకాల్వలం

జప్తున నడ్డుగట్టి పలుసస్యము పండఁగనాత్మరాజ్యమున్

బొప్పడజేసెఁ దానెవరఁజూడవె ? న్యాయముఁదప్పె నీసునన్.

నీవిట్టివెడఁగుమాటలాడకుము. ఉత్తరీమఘైన క్షత్రియ వంశంబునఁ బుట్టి తాత్ర

మింగినను లేక యిట్టిపిరికిమాట లాడ నేమిమగతనంబు? ఎన్నెన నారాజుం జయించి
వీరలక్ష్మిం బేకొందుంగాక

మత్తకోకిల వీరవంశమునందుఁ బుట్టియు వీరులన్ రిపులన్ సుగం

భీరులం బొలియింప లేనిది విశ్చుతంబగు డ్రాత్రమే ?

శూరుని స్థరమందు నేట్టి విశుద్ధకీర్తిని బొందెదన్

గారుబీరము లాడుచుండుట గాదుసుమ్ము యథార్థముల్.

మంత్రి—(స్వాగతము) అంతకంతకుఁ గ్రోధంబు మోచి యెదిరిబలంబెఱుంగనివాఁడై యి

ట్లనుచున్నాడు నేనిప్పుడేమన్నను వినువాఁడుగా లేఁడు పోనిమ్ము నాకేల?

ఎవఁడెంతచేసికొను నంత ననుభవించునుగదా? (ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా!

మీరట్టి పౌరుషవంతులే

రాజు—పౌరుషముకంటె జీవనము పెద్దయే? పౌరుషహీనుడై బ్రతుకుకంటె నను

రంబున నరాతివీరులచే మడియుట మేలె చుజన్మం బనపాయంబు గాదు గదా?

నవలక్షకళింగాధిపతియైయుండియును వేయిమడుంగులు తక్కువగు బొబ్బిలిరాజుల

పాటి యనంబును బొందలేక కీర్తికాంతను జేసేత వారిపాలెట్లు నేతును ?

మహాస్థగ్ధ ఘోరంబౌ మత్త్రకాండాగ్నుల వెలమకులంకూరముల్ కాల్చినైతున్

వీరాటోపం బెలర్ప నిష్ఠమతుల నమరోర్విస్థలి నైండివైతున్

బ్రాహ్మరంభానీకథాటిం బ్రకటిత నిజయం బంది బొబ్బిల్లజీనిన్

ధీరాధ్యత్యంబుప్పేర్న్ క్షరముగ నిజదోర్దిష్ట శక్తిన్ భరింతున్

అట్లుగాదేని

గీ. రంగరాయఁడొండె రంగద్విజయరామ

రాయఁడొండెనుభయరాజ్యములకు

రిపులనోర్చియేలు విపులభీమాహవ

కేళియందు నిజజనాళి మెచ్చ

అట్లుగాన మంత్రివరా! నాయుద్యమంబునకుఁ దగిన వ్రయత్నంబొనఁ గూర్చుము

అరాతివీరులబల మేనెఱుంగనిదిగాదు వారును శౌర్యాన్నితులే, అట్టివారిని

దురంబున జయించినదే జయము, పిచ్చుకమీఁదఁజంద్రాయుధ మన్నట్లు గంభీరు

లకుదాగి భీరులైనవారిపై దాడివిడియు లేటినడువడి?

మంత్రి—అది నిజమేగాని

గీ జన్యములకేగుకాలంబు చక్క నెఱిగి

పగఱబల మెంచి చప్తాంగపటిమ నెఱసి

పగను సాధింప నుంకింప వలెను గాని

తలచినప్పుడ సమకట్ట దగిలుగాదు

రాజు—పోనిమ్ము మనకపకారమొనరించిరా లేదా ?

మంత్రి—దానివలన గోపాలకృష్ణరంగారావు మనకు నికారమొచ్చెనోలేదో ?

రాజు—నీవొక నట్లనియెదవేల ?

గీ నిర్భరము లడ్డి ఘనచేల నీరుబాఱ

నీక మనదైతు లంతట నాకపెట్ట

మన్నెవా రంత వారల మట్టిరి యట

దగునె వారికే ? నింతయుఁ డలంప వైతి

ఇందుకేమనియెదు ?

మంత్రి—రాజా! అదియకార్యమే మొదట సామదానభేదంబుల వారితో ముచ్చటించుటమంచిది

రాజు—మొదటినుండియు నాయం దసూయాభావమునే మదిఁ బొందుపఱచియున్న రం

గరావు నాతో రాచకార్యనరలి పొత్తొనరించునా? నీవుచెప్పినది యొప్పుగ నున్నది.

ఏమి నీతిచెప్పిలివి? ఆరాజాధముండు నన్నంత సేవపఱచెనుగా? వానితోనాసామదానభేదోపాయంబులు ?

మంత్రి—గీ ఎట్టికార్యములందైన నేలిక! మును

మున్నప్రతికార్యమునకును బూనుపట్లు

సామదానభేదంబులఁ జక్కఁజేయఁ

గాకయురిడినఁ దండంబె కడక దగును

రాజు—కం ఆలోచనలెన్నియునిం

కేలా యీయెడల మనకు ? నింతేనియులోఁ

జొలిదలఁపఁదగదు తగవు

మాలినయావెలమదురభి మామలయెడలన్

గనుక మంత్రీవరా! పరిపరివిధంబులఁ దద్విధానంబుమనంబున నాలోచించుచుంటి

ని నీవునాప్రయత్నంబునకే కడఁగుము

(నేపథ్యంబున) కళింగాధిపుఁడెచ్చటనున్నవాఁడు ?

(అందఱు నాలకించుచున్నారు.)

సేవకు—మహాప్రభూ ! ఎవ్వరోయిద్దఱు తురకబంటోరులువచ్చి రాజుంజూపుమనిభీ

మాట్టహాసముచేయుచున్నారు సెలవైనదోదొడ్డినివత్తును

రాజు—మంత్రివర్యా ! వారి నిటు బిల్వ వంపుము

మంత్రి—చిత్తము రాజేంద్రా ! సేవకా !

సేవకు—మహాప్రసాదము మంత్రిపుంగవా !

మంత్రి—వారినిటుదోడ్కొనిరమ్ము

సేవకు—చిత్తమట్లే తోకొనివత్తును

(అనిపోయివారిని వెంటఁగొనివచ్చుచున్నాఁడు)

బంటో—సలామ్ దేఖో మహాబాజ్ మాప్రభువైన హేదరుజంగు తయిమ్మని తాఫీ

దొనంగియున్నాఁడు ఇదిగోగైకొనుఁడు.

(అని మంత్రి)కాతాఫీదునిచ్చుచున్నారు)

మంత్రి—(వదిలిచూచుకొని) రాజేంద్రా ! హేదర్జంగుసాహెబుగారు మనలను దస్తు

వసూలుచేసికొని జమాబందీ నిమిత్తము రాజును హేంద్రవరముమకాముకు రమ్మని క

మ్మవ్రాసిరి ఇదెవర్తమానము

రాజు—అట్లయిననరే (ముఖవిలాసముతో) మంత్రివరా ! ఇట్టియధికారమును వీరి

కెవ్వరొనంగియున్నారు మఱచిపోలిని జెప్పము ?

మంత్రి—రాజా ! ఉత్తరనర్మర్లను 1752 వ వత్సరంబున డక్కనునవాబగు సాలబజ్జెం

గుగారు పరాసుపైన్యరక్షణకొఱకు బుస్సీదొరవారికొనంగియున్నారు వెనుక ము

జఫర్జంగుగారు డూక్లీదొరవారికిచ్చిన దేశముతో సుత్తరమున గుండ్రామాలగా

యతు జగన్నాథమువఱకు నుండు దేశమంతయుఁ బరాసువారిస్వాధీనమైనది గనుక

బుస్సీదొరవారుమనకు సర్వాధికారులు హేదర్ జంగుసాహెబుగారు వారిమం

త్రులు.

రాజు—అపును భూపకమువచ్చినది (చికానము ముఖమునం దోడఁగా).

(స్వాగతము) మంచినమయము నమమాడినది కానిమ్మువారింకలిసి యభిమతసిద్ధిం

బడసెదనుగాక (ప్రకాశముగా) మంత్రివరా ! వారిప్పుడువచ్చిరి ?

మంత్రి—క్రీస్తుశకమునందు 1756 వదియగు నీవత్సరము తిశంబరునెల 19 వ తేదీనివా

రు రాజమహేంద్రవరముం బ్రవేశించియున్నారు

రాజు—బంట్రితులారా ! ఎవ్వరెవ్వరువచ్చిరి ?

బంట్రి—మహారాజా ! సర్వసర్వసహాశీశ్వరుండగు బుస్సీదొరవారు వారి మంత్రి యగు హైదర్జంగు సాహేబుగారు మహమ్మదుహుస్సేన్ లాడూఖాన్ సిద్దీబీ లాల్ జానూఖాన్ హసనల్లిఖాన్ మొదలగు మేటిజోరులును వచ్చియున్నారు ఇంక నాగోజీ రాయాది మునద్దీలు చాలామందిసిద్దీలును వచ్చియున్నారు.

రాజు—వీరికందఱకు బసదిగుటకుండగిన స్థలంబెచ్చటననువుపడినదో ?

బంట్రి—గోదావరి తటంబునఁ గోటిలింగపుణ్యక్షేత్ర సామీప్యంబున గుడారంబుల నిర్మించుకొని విడిసియున్నారు మహాప్రభూ !

రాజు—వారు సేనాసహితంబుగవచ్చినారా ?

బంట్రి—మహారాజా ! వారుచతురంగ బలసమేతంబుగవచ్చియున్నారు ?

రాజు—ఏయే రాజులకుఁ దాభీదులనంపియున్నారు

బంట్రి—శ్రీకాకుళపునక్కారులోఁగల జమీదారులకందఱికిని దాభీదులంజేసియున్నారు మేఘునత్వరంబుగఁబోయి వారికితాభీదులంజూపి బూసీనందర్శనంబునకుంబో వలసియున్నది మాకు సెలవొనంగుఁడు

రాజు—మంత్రివారా ! ఈసాహేబులకుండగిన సత్కారంబులఁజేసిపంపుము మనము ను బుస్సీదొరనమునకు వేగము పోవుదము

మంత్రి—మంచిదిరాజేంద్రా ! అట్లేయొనర్తును.

(అనివారికిందగిన బహుమతులనొసఁగి పంపివేయుచున్నాఁడు)

రాజు—నచివారణి ! మనప్రయాణంబునకుండగిన రథగజపదాతి తురంగప్రజంబు నాయత్తపటుపుము సేనలకుఁ బ్రయాణంబులు సెప్పి తగినయుద్యమంబున నుండుము. మఱియును దగిన దినంబారసిఁబెప్పుము.

మంత్రి—నరేంద్రా ! వాకి కవాసరంబులరిగె శరత్కాలంబు జరుగుచుండె విజయ నిమిత్తోత్సవంబులనలరుచు రాజన్యులకు జన్యముల కరుగు కాలముఁబూడ నమఁకూడినది

గీ కొలఁకులెల్లను సంపూర్ణ జలముచేత

నొప్పుచున్నవి తృణవృద్ధినుర్వియెనఁగు

చున్న దిప్పుడురాజేంద్రా ! యొక్కసేన

లకు గజాశికి నసుశముల్లరుగ వధిప !

కాపున నేలిక శుభప్రయాణంబున కెల్లెయి భవ్యదినము.

రాజు—మంచిది మంత్రివరా! దుర్గరక్షణంబునకు నేరైన నయమించితివా?

మంత్రి—నియమించితిని రాజేంద్రా! నమస్తంబునాయత్తపఱచితిని

రాజు—అట్లైన సరే. రేప పయనమైపోవుదము

(అని అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము —రాజమహేంద్రవరములో హైదర్‌జంగు కచ్చేరీ

(ఓంటో)తులు ప్రవేశించుచున్నారు)

ఓంటో)తులు—సలామ్, హైదర్‌జంగు మంత్రివరా! తాభీదలను దమసెలపు ప్రకార

ము శ్రీకామేశ్వము సర్కారులోగల జమీదార్లకిచ్చివచ్చినాము

హైదర్—మంచిది పొండు

సభ్యులారా! పారావారంబు ఘ్నాన్లెడు తెఱంగుననుకరించుచు భవని వినవచ్చె

డిని నాగోజీరాయప్రముఖులారా! మనపై సంగ్రామం బానస్సుట కేరైన వ

చ్చుచున్నారేమో? (భటులతో)

క కాండింబునిండి భేరి

డాంధధ్యానంబు దిక్కిటంబు లవియ ను

ద్దండత విన వచ్చెడి శరి

దండెత్తుటయేమి? తెలియఁ దగు భటులారా!

నాగోజీరావు గారూ! అదేమి మీరేగి చూచిరండు

నాగోజీ—చిత్తము. మంత్రివర్యా ఇదే పోవుచున్నాను

(నాగోజీరావు పోవుచున్నాడట)

హైదర్—సిద్దిబిలాల్?

సిద్దిబిలా—జీ! సాహెబ్, మెహర్బాన్, సలామ్.

హైదర్—మీరందఱు మీమీసేసలతో సిద్ధముగావున్నారా?

సిద్దిబిలా—తయార్ మహరాజ్.

హైదర్—మంచిది.

(నాగోజీ ప్రవేశించుచున్నాడట)

నాగోజీ—గీ. చూచి వచ్చితి నసేసమాడరాదు

మిమ్ముదర్శించునత్రంత మీఱిన్పులు

పటురయంబున వారిటుఫచ్చుచున్న

వారలేగాని మఱి యొండ్లుగారునున్న

శా సాహేబాగ్రణి ! బూసిదర్శన సముత్సాహగతక్షోణిభ్య

ద్యౌహోదగ్రవటుప్రతాప విశద పూర్ణాయమాన స్ఫటి

పూహవిర్భవగర్భితారవలనద్యౌత్క్రిష్ణమాణాంకృత

కామీనానక భీమవాద్య ఘననిహాదం బదే స్మృగడిన్

హేదర్—మంచిది చఱుపతులారా ! మీస్థానంబుల కరుగించు

సిద్ధి—నిత్యము సలామ్ (అని పోవుచున్నారు)

హేదర్—రాజులన్న జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నది మనము తాభీదులం బంపి నేటికి

వారము రోజులైనదే నేటిదినము 28 వ తారీఖు కూడఁ బ్రవేశించె ఇంకనురా

జులు రాలేదా ?

నాగోజీ—క వచ్చిరికొందఱు రాజులు

వచ్చుచునున్నారు మిగిలువారలు దూరం

బిచ్చటికి వారి నెలపులు

క్రచ్చరరాజాలమి కిదె కారణమేమో ?

హేదర్—వారిని నీవు చూచినావా ?

నాగోజీ—చూచితిని మంత్రివారా !

హేదర్—వారందఱుఁ గిచ్చేరికి వచ్చిరా ?

నాగోజీ—రాలేదు,

హేదర్—వారి నింకెట్లు తెలిసికొంటివి ?

నాగోజీ—క రాజులనందఱుఁజూచితి

దేజోపైభవములెంతో దీపింపఁబురి

రాజపథంబున రా నే

రాజద్దతిమీటి వారిఁ బ్రజలు నుతింపన్.

క చతురంగబలసమన్విత

లతులితవైభవ తిరస్కృతాఖండలు ల

ప్రతిహతబలబలద్రులు

క్షితిపతు లొక్కొకరె వచ్చిచేరిరి నగరిన్

హేదర్—అలాగా ?

క నీవట్లుచెప్పనాకున్

భావంబునవేడుకయ్యెఁ బల్కుము విశంకా

నావిభులవిశేషమ్ముల

నీవెఱిగినకొలది వారి నెల్లెఱిగితివా !

నాగోజీ—అట్లైన వినుము మొదటఁ గలింగఁగిధివుండగు వీజయరామరాజు నిజభా
హుగుండఁడందెవిరాజిత విజయగాండీవ నన్నిభ కోదందుండై యరువంకల శంఖా
రావములు దేవదత్తారవ నన్నిభంబులుగాఁగ, నైరావత తిరస్కృత గజంబులు, ను
నైశ్శవనన్నభంబులుగా వాజిరాజులును, నిరుపమానసంగ్రామ కళాధారేయులంబో
ని సైనిక నికాయంబులును, బలిసిరాఁ దద్దన్న మిన్నముట్టి మాటుమోయ నొక్క
పెల్లున నీరాజమహేంద్రవరపురంబుఁబ్రవేశించె అదేకదాయాధ్వని మీరు మమ్ముఁ
దెలిసికొనిరమ్మంటిరి ?

హేదర్—మఱీ అదేనా యాధ్వని అట్టివారేమి వారు ?

నాగోజీ—సుగంధివృత్తము ఆకలింగభూమిజాని యద్భుతంపువైభవం

బేకడిందిజెప్పనేర్తు నేనుమీకు ధీనధీ !

యాకుభృద్భిడోజమూర్తి యాత్మవర్గయుక్తుడై

వీఁకమీదఁ దర్శనంబువేడ్కమీట వచ్చెడిన్

హేదరు—ఇంక నెవ్వరువచ్చిరి ?

నాగో—మహాప్రభూ ! కాకర్ల పూడివంశంబుధి సోముండగు జగన్నాథరాయవరుండు
ను నత్యవరపుర స్వామియగు రామభద్రరాజాగ్రాణియును గాశీపతి క్షమాధపుం
డును జింతలపాటి నీలాద్రిరాయండును మఱికొందఱు నావిజయరామరాజుమోల
నే వచ్చిరి

కం ఆరాజమూర్తిజూడఁగ

గౌరవమున మందపాటికలితకులబులౌ

శ్రీరఘునాథాగ్రాణియును

వీరుండు బలభద్రరాజు విచ్చేసి రొగ్గిన్.

హేదరు—కలింగదేశాధీశ్వరుండబ్బ యింతటివాఁడేమి ? ఎందఱిలోతురుమ్మననీ
పతుల నతులగతి నిలకించు చుంటినిగాని వీరింబోలినవారి నెందైనఁజూచియుండలే
దు అందుచేతనేకదా ఈ కాకుళపు నాయబగు జాఫర్లీఖాను వరాసులనెదిరించ

గోరి యారాజును నహయముచేసికొని ?

(బుస్సీప్రవేశించుచున్నాడు)

(అందఱులేని నలములఁ జేయుచున్నారు వారియాజ్ఞ నొంది యందఱు నాసీనుల
గుచున్నారు)

బుస్సీ—(త్రవణమధినయించి) హేదరుజంగుగారూ ! ఆధ్వనియేమి ?

హేదరు—నాగోజీరావుగారూ ! ఆధ్వనికేమికారణము ? చూచిరమ్మ

నాగోజీ—(తొంగిచూచి) మహాప్రభూ ! బుస్సీవర్యా !

చం నలువదివేలకాల్బలము నాలుగువేలహయంబుతెన్నోయే

స్థలను శతఘ్నికాచయముఁ గూడి ప్రభుత్వమహర్తుఁడెట్లుగా

నలరుచు రాణ్య హేంద్రవరుఁ డాదట మాగధవార మెంతయుం

గొలుచుచుగూడరాఁగ నిదిగోచనుడెఁచెడిమిమ్ముఁజూడఁగన్

(విజయరామరాజు ప్రవేశించుచున్నాడు)

విజయ—బుస్సీగారు ! నలామ్ హేదర్ గారూ ! నలామ్

హేదరు—(లేచి) నలామ్ రాజా ! దయసేయము

(అని కుర్చీని జూపుచున్నాడు)

రాజు—ఆసీనుఁడగుచున్నాడు

హేదరు—రాజేంద్రా ! సేమంబె ?

విజయ—మీయనుగ్రహమువలన క్షేమము మంత్రివర్యా !

గీ. మీదుతాభేదుఁజూడఁగ నాదుడెంద

మధిక మానందమును జూంది యలఘు గతిని

మిమ్ము దర్శించువేడుక మించఁగా ని

చటికివచ్చితిమయ్య యోసాచౌతేంద్ర)

హేదరు—మంచిది రాజాగ్రీణి ! మీదర్శనంబుచే మాకును సంతసమయ్యె. మీపరిపాల

నావిశేషమ్మున జనుల కధికసుఖం బగుచున్నదిగదా ! అమాత్యభృత్యవర్గంబు మీయి
ష్టానుసారంబుప్రవర్తిల్లునె ?

విజయ—మ. అరిదింజూపరులు స్థనంగఁ బ్రిజ లత్యంతంబు నాయాజ్ఞల

స్పృది స్వే శిరసావహింతు) సచివుల్ చోద్యంబుగా మద్వచ

స్మరణి స్థేయుచు రెల్ల కార్యముల నశ్రాంతంబు శుద్రంబు మీ

యురుకారుణ్యముగల్గింపట న్ననలిమానుర్వీపతి గామణీ
హైదరు—రాజేంద్రా! మిగుల సంతసంబయ్యె (తెఱులోఁగలకలము)

నాగోజీ—రావుగారూ! ఆకలకలంబేమి?

నాగోజీ—(లోఁగిచూచి) మహాప్రభూ! మీనందర్శనంబునకుఁ దక్కిన శ్రీకాకుళ
మహిపతులరుఁగుడెంచుచున్నారు

హైదరు—సేవకా! కుర్చీలు వేయుము

సేవకు—చిత్తముస్థామీ! (అని యల్లొనర్చుచున్నాఁడు)

హయి—సేవకా! హుక్కాయి నిటు తెచ్చు

సేవకు—తెచ్చి యిచ్చుచున్నాఁడు

హయి—పీల్చుచు వింతహయి ననుభవించుచున్నాఁడు.

రాజులు ప్రవేశించుచున్నారు

రాజులు—సలామ్ బుస్సీవర్యా! హయిదరుజంగుగారూ! సలామ్

విజయరామరాజుగారు తాజీమిచ్చుచున్నారు

నాగోజీ—ఇటుకూర్చుండుండు రాజవర్యులారా!

(అని వారల నాసీనులం జేయుచున్నాఁడు)

హయి—అబ్బా ఖైసాగోజీ! వచ్చినవారెవరు? (అని కనునైఁగ జేయుచున్నాఁడు)

నాగోజీ—గీ. సామోబాగ్రిణివిను మీ రసావరుండు

వత్సవాయాన్వవాయుండు బాయకేశ్వ

రాసుజుల్వీరు వీరునారాయణేశ

కిమిడిరాజన్య పుంగపు లమితయశులు

గీ, వీరుగొలుగొండ భూబాను లారయంగ

సత్యవరరాజచంద్రుండీ సత్వఘనండు

నీలభూభరరాయండీ నిర్మలుండు

కాశీఽత్యభిధేయుండీఘనయశుండు

వీరు కాకర్లపూడి జగన్నాథరాయవరులు వీరు మందపాటివంశాంబుధి సోములగు ర
ఘునాథ బలభద్రరాజ పుంగవులు.

బుస్సీ—శ్రమాపేరులారా!

క. మాయానఁ బూనిమీరిట

కైయే తెంచుటకు మోదమందితి మింకన్

జేయుడు బహిలోద్యమముల

నాయతభుజులార! మీరలాయత్త పడన్

విజయ—చిత్తము ఘరాసువంశాగ్రణీ !

బుస్సీ—హేదరుజంగుగారూ ! వీరితోఁ మనకుగల పనినంతయు జూటపఱచి వీరికి సెల
పులనొనంగుఁడు

హేదర్—మహాప్రసాదము స్వామీ !

బుస్సీ—భోజన సమయమైనది పోవుదము

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము —విజయరామరాజుబన

రాజు మంత్రి నౌకరు మొదలగువారు ప్రవేశించుచున్నారు

రాజు—మంత్రివరా ! మనగామముల విషయమైన సముజాయిషీ దివాణమువారికిఁ

దెల్పుటకు మనకు వకీలు ముఖ్యుంబుగదా !

మంత్రి—అవును రాజేంద్రా పిలిపించెదను సేవకా ! యిటురమ్ము

సేవకు—చిత్తము స్వామీ ! ఏమి సెలవు ?

మంత్రి—నీవుపోయి యొకవకీలును బిలుచుకొనిరమ్ము

సేవకు—మహాప్రసాదము స్వామీ.

(అనిపోయి వెంటఁగొని వచ్చుచున్నాఁడు)

(వకీలు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

వకీలు—నమస్కారము రాజేంద్రా ! నమస్కారము మంత్రివర్యా !

మంత్రి—వకీలుగారూ ! ఇటఁ గూర్చుండుఁడు (కుర్చీని జూపుచున్నాఁడు)

వకీలు—ఆసీనుఁడగుచున్నాఁడు

మంత్రి—మీరు మాకొక రాచకార్యము చేసిపెట్టవలె.

వకీలు—అట్లనే మంత్రిగారూ దానికేమి ? సెలవిండు

మంత్రి—క మీరాతురుష్కవర్యు హ

జారమునంజేరి వచన చాతురిమెఱయన్

మారాచ కార్యము సవి

సారంబునుదెల్పి సెలవు దగఁగొనిరండీ.

వకీలు—చిత్తము స్వామీ ! అట్లే చేసెదను.

మంత్రి—“ ఎప్పటికిని మాకళింగకు మేతాదుగ జమాబందీ ద్వాదశలక్షల కేర్పాటున్నది అసామ్యులో నగమివుడును దక్కిననగము మీరు గోదావరి దిరిగి బాటులోగ నయ్యంగలవార ” మని చెప్పము.

వకీలు—అట్లే మనవిచేసెదను పోయివచ్చెదను.

రాజు—వకీలుగారూ ! ఒకమాట హైదరుజంగు సాహేబుగారితో సామాటగా నిట్లు మనవిజేయుడు.

క మీతోఁగొంతఁ బ్రసంగముఁ

బ్రీతిన్పలుపంగ నాకు వేడ్కయ్యెడినేఁ

బ్రాతఃకాలమ వచ్చెదఁ

శేతున్నీయిట్టమట్లు చెన్నలరారన్

వేగఁ దిరుగ జబాబులఁ గొనిరమ్మ

వకీలు—చిత్తము పోయివచ్చెదను రాజేంద్రా !

రాజు—(స్వాగతము) నామనోగతంబగు నాలోచన నీమంత్రితోఁ జెప్పితి నా వల దుడుగుమనునేమో ? హైదరుజంగు తనతో రహస్యమున ముచ్చటించుటకు నమయామొనంగకపోవునా ? ఏలాగుననైన నీహైదరుజంగుం దోడ్కొనిపోయి యాబొబ్బిలి గడ్డిపెడింపవలె (ప్రకాశముగా) మంత్రివరా ! హైదరుజంగు మిగుల మంచివాఁడుగాఁ గన్పట్టుచున్నాఁడు అన్నిసంగతులు మన యిష్టమట్లే మొనర్చునుగా !

మంత్రి—మంచివాఁడుగనే చూపట్టెడిని రాజా !

రాజు—మనకెచ్చట నింకనెన్నిరోజులు పనియున్నది

మంత్రి—మనవకీలు పనినంతయును సానుకూలపఱచుకొని వచ్చిన మనకింక నేమిషని యున్నది

రాజు—మనముచెప్పినట్లు వాఁడీకొనునో లేదో ?

మంత్రి—ఇయ్యకొనవచ్చును

రాజు—క. జాగయ్యె మనవకీలట

కేగి మరలిరాఁడు మంత్రి ! యేమిది ? కార్యం

వేగతి నభిలో నెఱపెడి

వోగద ! దప్పింత గలుగకుండ మవయెడక.

మంత్రి—అట్లుచూచి మహాప్రభా ! వచ్చుచున్నాడు

రాజు—ముఖము తేటగనేయున్నది కార్యము సానుకూలపఱచుకొనియే వచ్చుచున్నట్లు

గన్పట్టెడు (వకీలు ప్రవేశించుచున్నాడు)

వకీలుగారూ ! ఇట్లు దయసేయుడు (కుర్చీనిచ్చుచున్నాడు)

వకీలు—కూర్చుండి సేదదీర్చుకొనుచున్నాడు

మంత్రి—మేఖలిలనితవృత్తము రాజేంద్రా ! చతురతమెయి యవనో

ర్వీజానిన్గని విశదపఱచి న

త్రేజస్సుర్ని దెగువమనవకీ

ల్రాజద్రాణిని రయముగవచ్చెన్

రాజు—అవును నీవుచెప్పినది నిజమే వకీలుగారూ ! ఏమినమాచారము ?

వకీలు—రాజాగ్రణీ ! దేవగణ పృవేష్టితుండగు దేవేంద్రునిపగిది నిఖిలరాజన్య పండిత

లేఖక శృత్యనివహంబులో నక్షత్రమధ్యంబుననున్న నిశాకరుండువోలెఁ గూర్చుండి
యున్న మోదరుజంగుంఁగాంచితిని

రాజు—తరువాత.

వకీలు—క నేవేగఁజని కళింగ

క్షౌరిభుని వకీలునఁగ నన్తానంబు

గ్నావించి సేమమారసి

మీవచ్చిన కతముఁదెల్పుమీ మాకనియెన్

రాజు—తగినమర్యాద నల్పినాఁడుగా ! తరువాత

వకీలు—ముందుగఁ గళింగనర్కారులొకల జమాబందీ విషయమైన సంగతులు తర్వా

తఁ దక్కివ రాజకీయపద్ధతుల గుఱించియు వారడిగినవానికే దగుమత్తరంబులు ము
చ్చటించితిని

రాజు—తరువాత.

వకీలు—క. ద్వాదశలక్షల రూప్యము

లేదగ నెపుడిచ్చుపన్ను ఇందునగంబి

క్షీదలఁచితిమికఁ గొడువను

గోదావరి మరలదాటకుండఁగమీకున్

రాజు—హయదరేమనె

వకీలు—వల్లెయనె తారునుక్రీకాకుళము వచ్చుచున్నారుగాన నప్పట నియ్యవచ్చునని

రాజు—సరే ! ఇంతమట్టుకు బాగుగనేయున్నది మంత్రవర్యా ! వారస్పటికివచ్చి ష

లి పోవునంతలో మనము సొక్కు నియ్యలేమా ?

మంత్రీ—ఇవ్వవచ్చును స్వామీ !

రాజు—తరువాత నానంగతి యేమైనది.

వకీలు—లోదకవృత్తం సలలితమాగతి సామోబుతోడ

స్ఫలికితినే మృదుభావల నాలోఁ

దెలిపినవార్తలఁ దెల్లముగావాఁ

డలరిసరేయని యానతినిచ్చెన్.

రాజు—గీ నీవెబో వకీలన్నను నిముషయుక్కు

మండుఁగార్వంబువారితోఁ బొంద పఱచి

వచ్చితివి నీదుచతురత మెచ్చువచ్చె

డిని నిశాంతంబునందెల్లి పనివినియెదె ?

నీవలనఁ గావలసిన కార్యమున్నది హయదరుజంగుతో నేను మాట్లాడునప్పుడు నీ

హయమునాకుఁ గావలె నొక్కతూరి తప్పకరన్ము

వకీలు—అట్లే వచ్చెదను స్వామీ ! ప్రస్తుతము సెలవుఁగైకొనియెదను.

రాజు—పోయిరమ్ము (వకీలరుగుచున్నాఁడు)

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము :—హయదరుజంగు కచ్చేరీ,

విజయరామరాజు వకీలు మొదలగువారు ప్రవేశించుచున్నారు

విజయ—సలామ్ సామోబుగారూ !

హయ—సలామ్ రండు కూర్చుండుండు (కుర్చీలఁజూపుచున్నాఁడు)

విజయ—అసీనుఁడగుచున్నాఁడు (వకీలునుఁ కూర్చుండుచున్నాఁడు)

హయ—రాజేంద్రా ! ఏమివిశేషములు ?

రాజు—మీదర్శనముకంటె విశేషతరమైనవెవ్వి ?

హయ—గీ. మీవిషయ పరిపాలనా కోవిదత్వ

మంత నిర్విశేషంబుగా నాలకించి

మీవిషయమై నుడివె బుస్సి మెచ్చుకొనుచు

మీ వకీలంతయుంజెప్ప భూవరేణ్య

రాజు—నాయందఁ బరిపూర్ణానుగ్రహ ముంచుటఁబట్టి మాక్షేమమారయుచుండురు.

హయి—నిన్నటిరోజున మీరు వర్తమానేమంటి యుంటిరే ?

రాజు—సామేబుగారూ ! అవును

క పనులెల్ల ముగిసెద దగమీ

పనుపున యవనావతంస ! పదఁపడి పో మీ

యనుమతివడయుటకంటె నిఁ

కనుపమనత్కీర్తిధుర్య ! యధికం బున్నే ?

హయి—రాజులందఱుఁగలసి పోయెదరా యేమి ?

రాజు—క ఈరాజకూళులందఱు

నోరాజితక్తిర్తిధామ ! యరుదూరమునా

తో రా రందండుఁబ్రయా

ణారంభమునందు మధ్య నాగెదరుఁపమా .

క అంతంబువఱకు వచ్చున

సంతాకాంతుండు రాఁ డనంతయశోవి

క్రాంతా ! యంతదనుక మీ

యంతికమున కదియుమీకునవగతమె కిదా ?

హయి—వారెవరు ?

రాజు—వారా ? బొబ్బిలిరాజుగారు

హయి—ఎట్లెట్లా ! రాలేదగా ! ఏమీ ? ఎందుకురాలేదు ? సేవకా ! నాగోజీరావు

గారిని బిలుచుకొనిరమ్ము.

సేవ—చిత్తము స్వామీ (అనిపోయి తోడుకొని వచ్చుచున్నాఁడు)

నాగో—సలామ్ సామేబుగారూ !

హయి—అందఱురాజులు జహబందీకరుగుడెంచిరా ?

నాగోజీ—బొబ్బిలివారతప్పఁ దక్కినవారందఱు వచ్చియున్నారు. వారితోఁగలపని న

ర్వము పూర్తియైనది.

హయి—బొబ్బిలివారు రాలేదనియేల మాతో చెప్పలేదు ?

నాగో—ఇకవత్తురేమో ?

క ఇప్పుడెవచ్చునో లేకిం

కప్పుడె వచ్చునో యటంచు నాక్కడ చలచి నే

జెప్పకయుంటిని మీతోఁ

దప్పని మదిఁ దలఁప కుండఁ దగఁ బ్రార్థింతున్.

హయి—వారికి మాతాభీదు పంపితివా ?

నాగో—పంపియున్నాను మంత్రివరా !

హయి—మంచిది పాము (నాగోజీరాపు పోవుచున్నాడు)

విజ—సాహేబుగారూ ! ఎందుచేతరాలేదో నేనెఱుంగుదును.

హయి—కారణమేమి జెప్పుడు

రాజు—శ్రీకాకుళపు నర్కారులొకఁగల జమీదారులలో బొబ్బిలివారుతప్పఁ దక్కినవా

రందఱు నీదస్తులోనికి వచ్చియున్నారు వారుమాత్రమురాలేదు. వారు రారు

హయి—ఏమి కారణము ?

రాజు—(తనలో) నాకిదేనవయము. బొబ్బిలిరాజు దివాణంబువారికంటె నెక్కుడు వాఁడని చెప్పినంగాని యీతరుష్కాగ్రణికి నుగ్రమైన శిన్నపుట్టడు. తిరిరాజు నెక్కుడుగఁజెప్పుట నాకుందగిన పని కాదు అయిననట్లు జెప్పినంగాని నామంత్రంబు ఫలింపదు కాని మేగ్రమైన నరే (ప్రకాశముగా) సాహేబుగారూ ! పద్మనాయకశిఖామణియగు రావుకులగ్రణి దురాగ్రహవండ్డదోర్దండ ప్రతాపప్రభుతగర్వా విలచేతనుగ్గుండుగాన దివాణంబువారిని నరకుఁగొనఁడు వాఁడెంత భన్యఁడోతాని యెంతటిభాన్నిహులకుం జడియఁడు

హయి—గీ. నరకుఁజేయఁడె ? కానిమ్ము తురకదెబ్బ

చవిఁగొనుంగాక భూరిప్రచండకాండ

దోషప్రభావాన్నికీల దొమ్మి గాఁగఁ

బది నమయునప్పడే మత్స్యభావ మెఱుంగు.

రాజు—ఇంతేగాక శిస్తువడవసేయఁడు. దస్తుఁగానియ్యఁడు. నిజమాడిన నిష్ఠురము. ఎందుకు ?

హయి—ఏమేమీ ? ఇంకనెటువంటివాఁడు ? ఇట్టిగర్వమునకుఁ గారణమేమి ?

రాజు—సాహేబుగారూ ! ఆరాజు బహుపరాక్రమశాలి అదేకారణము.

హయి—అంతవరక్రమశాలియేమి ?

రాజు—శా. రంగారాయ వరావరాట్టనుడు దోపాప్రీణ్యమపారి తా

రంగత్తుంగదురావగాండివనిభోగ్రాఫీలకోదండ మా

భంగప్రాథమిక దాల్చి ఘోరరణభూభాగంబున నిల్వఁగా
గంగానందనుడైనఁ గావుమనుచుం డైచాపు లర్పింపఁడే ?

ఇంతేగాక పొండవేయుల భుజాబలంబును గార్చి కేయుని వరాక్రమంబును విలుథా
వగాసూనునిమహిమయు మహేశ్వరునిమాహాత్మ్యమును విక్రమాద్భుత నిర్వాతిరే
కంబును బరశురాముని పారుషంబును నంగ్రహించి విరించి మించి యీబాబ్బి
లివెలమదొరల నిర్మించెనని తోచుచున్నది

మత్తకోకిల రంగదున్ని జఖడ్గరాహువు రాజమండలి మ్రొంగ ను

త్తుంగశౌర్యవిభావసుం డలదోర్బలాంధతమంబులం

భంగపెట్టె దదాజ్ఞకూలము పౌఞానంద్రము నడ్డఁగా

నంగరంబున రంగరాయని సైచువా రెవ రుర్వరన్.

హయి—రాజా ! ఈబాబ్బిలిరా జన్మదపాశఘోరాభీలశతఘ్నైకారావంబెఱుంగఁడు

సుమా ! ఈరాజులుగీజులు మదాగ్రహణలమునకు శలభమాత్రులునుమా ?

పంచచామరము అరాతివీరవారమెల్ల నాకులంబుఁబొందమా

శ్రీరంగికాఱుచిచ్చు డైరివీరసైన్యవన్యముల్

దురంతరీతిఁ జాట్టుముట్ట దుర్మదంబు వీడి మా

వరాసుతేని శక్తియుక్తి పారుషం బెఱింగెడిన్

రాజు—స్వామీ ! అరిరాజన్యపుంగవపిరణ్యాతులు బాబ్బిల్గుర్వీధవమార్తాండనహన్త

తేజోవిరాజన్నరసింహులకుఁ దృణప్రాయులుజుఁడి మీరెట్లూహించుచుంటిరే ?

హయి—విజయరామరాజుగారూ ! మీది వట్టిపిచ్చియాహ. మాశ్రీరంగిమండలంబుల ఘుటి

కానికాయంబునకునిభహనరదారుగా రంతటివారే కాండిశీకులేపోవుచుండ నీహ
బ్బిలిరాజన నెంతటివాఁడు ?

గీ. తురకదొరలము మాతోడి దురునడేల ?

భూమిబ్రతుకంగఁగలయిచ్చ వాడమి యున్

నన్నదాగ్నిహవహ్నికీలాళి యందుఁ

బడకయుండఁగవలెనుమి పార్థివేంద్ర !

రాజు—కాని యీబొబ్బిలిరాజన్య మూర్ధన్యులు చిన్నతనమునుండియు శౌర్యమే యు

గ్గుగాఁ ద్రొవించబడి పెంచబడినవారు కాననేవారికింతశౌర్యము
హయి—మేముతక్కువవారమా ?

సీ ట్టణమాత్రమునఁగాదె జడిపించి విడిచితి మాళవచోళ నేపాళన్యపులఁ
జేరుదత్తుకుఁగాదె శేర్చినవాడను శకసింధుఘూర్జ రాశ్వంతపతులఁ
ఖయిదుఁ జేసితిఁగాదెఖాన్ బిరుదగుదార మరహటకర్ణాటమత్స్యపతుల
శిక్షజేసితిఁగాదె కీలమేపారంగ నాంధ్రబర్బర పులిందాధిపతుల

గీ వీరికంటెను బొబ్బిలి విభుఁడు ఘనుఁడె
డక్కనువరాణి నేన నుద్బంధ భీమ
భండనంబునఁ జెందాడు దండి తురక
దొరలనుగుమాకు హిందుపుల్లరమె ? రాజ !

రాజు—సాహేబుగారూ ! మీకాగ్రహమువచ్చునని జంకుచుంటింగాని నాయూహలో
రంగరాయనికొక జూలిన రాజన్యగ్రామము లెందునఁగానరారు.

గీ అతనిఁజేరిన తృణమైన నతిఘనమ్ము
నమ్మునామాట నిజముగ వచ్చునేయ
రాదు రాజునకేగాదు రాజనమ్ము
జూడఁ దన్నేవకాళికిఁ గూడఁ గలదు
ఇంతేగాక

ఉ బెబ్బలిమీసమైన వడిబెట్టియు నుయ్యెల లూగె వచ్చుఁ బె
న్నిబ్బరమైన నెత్తుది ఫణిండుని కోరల నూడ్చవచ్చు లో
నబ్బరపాటుజెంద నినుమందునఁ దైలముఁదీయవచ్చు న
బొబ్బిలికోటపై విడిసి పోరఁగరాదిల నెట్టివారికిక

హే—ఇట్టిపిచ్చిప్రతాపంబులావర్ణింపుట? మానంగతిఁదెలిసియుండియుమీరిట్లువలక నేటి

రాజు—అయ్యో ! మీరతనిఁజూచినంగాని నమ్మఁజాలరు

హయి—గీ. ఏల వొగడెద వాకోట నేలఁతొడ ?

వారిశౌర్యాతిరేకంబు వారిమహిమ

దెలిసియుండియు మావిభులేజ మల్ల

మాశతఘ్నులవేగంబు మాబలంబు

మాప్రభావం బాభూరమణితోఁ జెప్పకపోతిరా ?

రాజు—అతనినిబల్లకీయెక్కి నాకోట చెంతనైనఁ బోనియ్యనే ! వానితోనెట్లు మాట్లాడెదను ?

హయి—క ఆరాజెప్పటికైనను

మాటొటము బూను మదిని మారముమెయి

నోర్చరామిదేల నాకుం

బోరితమున వాని పోలుపుఁబొలియింతు నొగ్గ

వాని నూరక పోనిర్తుమే ? రంగరాయనిదోశ్శక్తి యుం బరాసులతోని వీర్యాతిరేకంబుం జూతువుగాని

రాజు—(తనలో) అదేనాయభీష్టము వీనికి కోపానలము మోచ్చుచున్నది. చల్లారకుండ నప్రియ వాగాజ్యధార గురియించినా నాపని నెలవేరును (ప్రకాశముగా) ఒక రంగారావే యనుకొంటిరా ? అతని తమ్ముఁ డన్నను మించిన పరాక్రమశాలినుమీ.

మత్తకోకిల రంగరాయనితమ్ముఁడెంతయు రంగవాహవకేళిలో

నింగిముట్టఁగ నార్వఁగా నినిద్రవై భవమేర్పడక

భంగపాటొడవంగ మీపటుపారసీకపు సైన్యమా

సంగరంబున నిల్వనేర్చునె సామోపాగ్రణి' ధీరతక.

హయి—ఇదేమివెట్టి ?

క బూసినమానులు మీలో

బాసాడనలరె ? వారిబారాది బలు

ల్లానూఖానుని యొక్కని

బాసలు వినినంతఁ గలనఁ బాటర చెవుమా

గీ. ఇట్టిగర్వాతిరేకంబు నెదను బూని

మా కమానుమమొనరించెగా కలుక్కు

మనదె మాయెది ? జూతువు మాబలంబు

వానిబలమును బోరాడఁ బార్థివేంద్ర.

మ. స్ర. దండిం దబ్బొబ్బిలియ్యై భవుల నిజభుజాదండ కోదండనిర్య

చ్చుండొభీల ప్రకాండచ్చదనగుఱ్ఱుణీపండరుక్కండపక్షి

శుండాలంబేర్చి కాన న్జ్వారబడి తరువు ల్బ్రక్క జక్కాడు రీతి
స్పందింఁగావించి తైతు స్థిరుడమగల బొబ్బిల్లిడీ నుండ కుండకా.

రాజా ! వీరిద్దఱేనా బొబ్బిలిలోనున్నవారు ?

రాజు—తురుష్కాగ్రణీ ! ఇంతేకాదు. రంగరాయగిరిఁ జెలికాండగు చెలికాని
వెంకయ్య ప్రతాప మాధవదని చెలికాని దోర్నీర్యంబును మట్టువెట్టుననుటకు నంది
యములేడు అందఱిని మించినవాఁడొక్కరుఁడు గలఁడు.

హయి—వాని పేరేమి ?

రాజు—వాని పేరా ? తాండ్రపాపయ్య. వాఁడొక్కరుఁడు బొబ్బిలికోటఁ గాయఁ
బెరవీరుండచ్చటఁ గాలుమోవఁగలఁడా ?

క డాగురులకాసించిన నా

యనమాన ప్రతాపవంతుఁ డగునాతనితో

మనఁగుట పోలు వైసుచు

మనలుటయే యీరికైన మానిత మధిపా.

హయి—(వేలుఁగఱచుకొనుచు నాగ్రహముతో) లాదూఖాక్, హననల్లిఖాక్, లా,
రాసు మొదలగు మేటివీరులఁ జూచియుంటిరిగాదా ? వీరిలో వా రెన్నవవంతు ?

రాజు—ఇంతటితో నేమైనది. రామర దమ్మన్న, కాకర్లపూడి వెంకటరాజ భూజాను
ల పరాక్రమంబు వివ్వచ్చునికెఱుక. ఇంతెందుకు

గీ. తెల్విముతైమ్ము లొకట హత్తించి నట్లు

బొబ్బిలి గడిని జేర్చెబో బెబ్బలితతి

నంతయుకా బ్రహ్మ వారెంత యమితపుణ్య

లజాహ ! బొబ్బిలి యెంత పుణ్యంబుసేసె.

హయి—వీరందఱును గల్గిరను గర్వముచేతనే కాఁబోలు మదాఙ్గోల్లంఘనంబు రాజు
మూఁఘండ్రినర్చి. అందుకు ఫలమాతఁడనుభవంపక తీరడు. నీవును దుర్వార
పరాక్రమశాలివేనే ! ఏమియుఁజేయలేక యూరకుంటివే ? ఆవెలమ నీకంటె బలా
ధ్యుండొకో ?

రాజు—క. వాఁడెంత నాకుఁ దలవం

వోడిమి మెయి నిముఁగుముననె పొలియించెదనూ

కొడిగము కాదు పూనిక

జూడుమిపుడె వానిపురము చూరగొనియెదన్.

దివాణమువారి కారాజునర్పు దుర్భాగములఁ జెవివేయకుండ నేమియు నొనర్పరా
దని యూరకుంటిని నెలవిందు. అక్షజూడుదు వానినేమి నేనునో ది
వాణమువారి నెదిరించిన దివాణమువారే దండింతురు నీకేలనని జనులు నన్నుఁ
దూలనాడుదురు కాకున్న నాకెంత. నాకుజడియే కదా నాకోట గుమ్మ
మెదుర నడువనోడును ?

హయి—అట్లున్న మాటాపుఁ జూతువు గాని.

రాజు—ఏమిసేయ నెంచితిరి ?

హయి—గర్విష్టియై మాయాజ్ఞలను లక్ష్యము నేయక తనలాపుఁ జూపింపనేకదా బా
బ్బిలిరాజు ముక్తిల్లి మమ్మవమానపఱచె ?

క. హల్లాచేయుదు బొబ్బిలి

భిల్లాలోఁగల్గుదొరలఁ గీర్తివహింతున్

జిల్లాబొబ్బిలి సూడని

యల్లాచరణంబులూన యదిసీకితున్.

రాజు—అత్తను మిగులహర్షించి (తనలో) నాపుణ్యము కాగుగ నున్నది. ఈపరా
సులతేసికి నుగ్రమైన యాగ్రహముఁ దెప్పించితిని. వీరిమూలముగ బొబ్బిలి కోట
నాశంబునొందించి యారాజ్యము నా వశంబు గావించుకొందును. ఈతురకలు ధ
నకాంక్షగలవారు. విశేషధనము నానపెట్టితినా నాకీ యుపకారముఁదప్పక యొ
నర్తురు. (ప్రకాశముగా) యవనావతంసా!

క. అటులైన నిర్తుఁజూవే

పటురథనముతోడ మీకు బాళి తుదంటన్

దటుకున లక్షలు పదిరెం

డటె నా టెక్కియము నెత్త నలవఱచిన చోన్.

హయి—మంచిది. ఆమాటలు నిలుపుకొనుము (తనలో) ఈరాజు వన్నెండు లక్షల
నిత్తునని వాగ్దాన మొనర్చుచున్నాఁడు కానిమ్ము. ఆడేశము నీరాజునకిచ్చెదను
(ప్రకాశముగా.)

క. నీకిచ్చెద నారాజ్యము

ప్రాకటముగఁ దలవ బుప్పు వాడక యుండక

శ్రీకరుని జేతు నట గో

త్రాకాంతా! యచుము మగుడఁ దగ నామాటక;

రాజు—రంగరావునిగెల్పి బొబ్బిలికి నన్ననిషిక్తునిఁ జేసిన మీకుఁ బన్నెందు లక్షల ను
పాయనంబిచ్చు.

హయి—మంచిది నీయభీష్టానుసారంబుగ నిన్ను బొబ్బిలి కధికారునిగఁ జేతు నాతమా
పా దేహో!

రాజు—(నంతోషించి)

మ అలఘుప్రాభవ శౌర్యశాలివగుచి వల్లెంతయు జేయ నీ

కిలఁ దుల్యుండు గలండ్ల ధైర్యమున నేభిల్లాటఁ గన్పొన్న నీ

తులవ నైల్పుటదెంత మీకుఁ దలఁప న్దండంబుచేఁ దుంగము

స్తల వీఁక సౌకరించివైచు మదిభూదారంబు చందంబుగఁ

పారసీకాగ్రణి! నీవట్టివాఁడవేగాని వారు సామదాన భేదోపాయంబులచే నజె

యులు సుమీ చతుర్థోపాయంబగు దండోపాయంబే కర్తవ్యము. దానిచే

తంగానిసాధ్యుండు గాఁడు

హయి—మహ్మద సరకుఁగొనక తిరస్కరించు వానితో నా మాకు సామ దాన భేదోపా

యంబులు నేనన్నమాటఁదప్పక జరిపి తీరువాఁడ నానత్యసంధత నిరీక్షింతువు గాని.

రాజు—గీ ఎలికి బొంకరు మీవఁటివారు భువిని

నిగ్రహానుగ్రహంబుల నెలపునట్లు

మీరు యవనావతంస! మీ మేటిగుణము

లెన్న వశమానె యావేల్పుమిన్నకైన?

అయిన నట్లచేతుమని సమయం బొనరించుకొంటెండాలకు మంచిది

హయి—రాజా! సర్వదిక్షుండవీ విశ్రాంతి యశోధారేయుండ నగు నాయట్టివానికి

రెండునాల్గులు గల్గునా? అయిన నీవు కోరితివి గాన

మత్తకోకిల కత్తిముట్టివెప్పుచుంటి గాన భీతిఁ దక్కుమా

రితమాటగాదు భూవరేణ్య! నమ్ముమింక నీ

చిత్తమందు సంతనంబుజేర్చు మల్ల బొబ్బిలిక

పూర్తుగాఁగఁజేతు నీకుఁ జూడుమా లఘుక్రియక.

రాజు—(తనలో) నాకోర్కె సమకూరునట్లున్నది బుస్సీ రోమననో (ప్రకాశముగా) హుండురుజంగు సొహోదా ! బుస్సీ యీకొనునా ?

హుయి—క మేమెంతచెప్పి నంతయు

భూమాన్యచరిత్ర ! జరుగుచు బోదిమి మీలం

గా మంత్రిలు స్వేచ్ఛి విని

బోహనియెడి నృపులు గలరె భూస్థలి నెందున్

(రహస్యముగా) ఇప్పటి నరపతులను జూచుచుంటిరి గదా ? వారు గొప్ప యుద్ధోగ్గులన్నమాటయే గాని వ్యవహారవృత్తత పూజ్యము వారు కచ్చేరీ మొగిమే యెఱుంగరు మేమెంతచెప్పిన నంత జరుగఁగలదు వారుగారు ఖామందులు నేను నీకెందును ?

రాజు—నత్యము ఇంక నే ననుజ్ఞ వడయుదునుగాక

హుయి—మంచిది పోయిరమ్మ

రాజు—(తనలో) తనంగిలిన బూసీరో హుయిదురుజంగిరేయి జెప్పను అర్థకాంక్షజేసి నాయుద్యమంబున కంగీకరించియున్నవాడగు నేను ముందుగఁబోయిపెద్దాపురమున నుండెదను (ప్రకాశముగా) పారసీకాగ్రణీ ! నాకోర్కెయిం బెద్దాపురముబోవ నెలవెందు

హుయి—అట్లనే జేయవచ్చును

రాజు—సలామ్

హుయి—సలామ్

రాజు—(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

(బుస్సీ ప్రవేశించుచున్నాడు)

హుయి—(లేచి) సలామ్ ఛరాసవంశాగ్రణీ !

బుస్సీ—సలామ్ మంత్రిపుంగవా ! ఈమహామున జమాబందీ పూర్తియైనదా ?

హుయి—స్వామీ ! విజయరామరాజాదిగా శ్రీకాకుళంబునంగల సమస్త దేశాధీశ్వరులు వచ్చియున్నారు. వారితోడంగల కార్యము లన్నియు ముగిసినవి.

క నీవడుగుకతన జెప్పం

గావలసెను బొబ్బిలి భువికాయందు దక్కం

గావసుధావరులందఱి

దే వచ్చిరి యాతడెట్టి దిట్టడో తలపన్

బు—అదేమి ? కారణంబారసెవే ?

హయి—ఏమని చెప్పుదును. ఈజమీదార్లలో బాబ్బిలిరాజు ప్రతాప వీర్యాతిరేకంబు
ల ఘనండఁట

గీ నిష్ఫలంబయ్యె దాభీరు నింద్యమయ్యె

వానియభిమతమేఁగంటి వాఁడె నర్వ

భూమిఁ బాలించునఁట నింకఁబూన్కితోడఁ

జెలఁగి రాపాడి పోరితములను మనల

బు—ఏమి ? ఆరాజునకిట్టి సామర్థ్యంబు కలదా ?

చ ఎఱుంగఁడో ? రంగరావు నచ నెల్లపరాసులతోడఁ బుస్సియం

చెఱుంగఁడో ? మాపరాక్రమము లెంతయుఁ బాశకమాన్తులంచు వాఁ

డెఱుంగఁడో ? మాశతఘ్నిజలభృన్నిచయోర్ధితరావమేర్పడన్

బరిగత ధాంధమీ నినద ప్రస్ఫుటితార్పటి యాజిరాజిల్లన్

హయి—మన బాహుశక్తిఁ దెలియక యిట్టి వెట్టియూహంజేసి యున్నాఁడు.

బు—మనబలం బాతనిశ్చిఁ దెలియఁజెప్పిన వచ్చి మన పాదాక్రాంతిండుగునేమో ?

హయి—ఆనందేహమును విడిపోయినది తనవలెనే భుజపరాక్రమశాలులగు తమ్ముడు
లోనగు ననేక వీరులు చెంగటనుంటుంజేసి సామాద్యపాయంబుల వశుఁడగు నట్లు
లేదు.

గీ. నమ్మఁగారాదు సుమి యిట్టి నరపతులను

జేతురెపుడైనఁ గూడని సేతలిపుడ

గరువమడఁగించినంగాని కాలమరుగ

సాధ్యుఁడగునంచు నేనెంచ సామి ! నిజము.

బు—హా ? పరాసులతోని కోపాగ్నియందు

దైవప్రేరేపణముచేత రావు వంశస్య

శలభతలి మృగ్గఁగానుండ జగతిలోన

నన్యథా యెట్లు జరుగఁగ నౌను చెప్పుము.

ఇందుకు నీనేమి యాలోచించితివి ?

హయి—నేనును సామ దాన భేదోపాయంబుల సాధ్యమగువఱకు రణముం దప్పింప నెంచితినిగాని వ్యవహారసరళి మీఁదుమిక్కుటముగ వచ్చినది

క మనదార్ధ్యం బీవేలములు

గనఁజాలరు దిక్పతనము గలదంచును నే

రినిగాని జీరికింగొన

రనవద్యవరిత్ర ! మన్నెయధిపులనునుచున్

వీరును గేవలముదుర్బలులుగారు సుమా !

క ఆమన్నీనిం గన్గొన

భీమభయంబొదపు మదిని వీరతలికినీ

సీమగలారికి నిక్కువ

మామన్నెయ పులియటంచు నడరెద రధిపా

వారు నిజముగ మనకుం జాలకున్న నితరులకు బెబ్బలిపాఁడులనుటకు సందియము లేదు వారిలోఁ దాండ్రపాపయ్య బహుభాహుబలశాలి

బుస్సీ—ఆహా ! ఇప్పుడేమిసేయుదము ? నిన్నడుగనేల దండోపాయమె కర్తవ్యము అది తప్ప వేరేమున్నది ? ఇట్టి గర్వగ్రంథుల గంధమడఁగించినంగాని మనకు డేమము లేదు

హయి—విజయరామరాజు ద్వాదశలక్షల రూప్యంబుల బొబ్బిలిం దనకిచ్చిన నిస్తునని వాద్దానము సేయుచున్నాఁడు అట్లానచ్చిన నావీరుని శెల్పినవారమును బలవంతుని జేపట్టినవారము నగుదుము ఇది యుక్తియుక్తముగ నుండునేమో ?

బుస్సీ—బహుచక్రగనున్నది వైగా ద్వాదశలక్షల రూప్యంబులు గూడ నమకూడె. హిందుస్థానములోని పరాసుదొరతనమువారికిననుయమున భనముఁగూర్చితిమా వారు బహుసంతసించురు

క ద్వాదశలక్షల రూప్య

లోదయజయలక్ష్మీ వలసి యూరక తనుదా

నాదటవచ్చిన మనమింక

గాదని తోయంగఁ బురుషకారమె చెపుమా

గనుక నీయాలోచన గణ్యమైనది

హయి—నేనైన నిప్పుడే తొందరపడనుసుమా. ముందుమకాముకైన వచ్చి సకారణముగ ఊహపఱఁగోరిన విడుచువాఁడనే.

బుస్సీ—అట్లుచేయదగినదే అయిన నింకొక యుత్తరువునంపుము.

హయి—అప్పుడును రాకున్న నేమిసేయవలె నెలవిమ్ము ?

బుస్సీ—అట్లైన మనమనుకున్నదే మార్గము

హయి—నాగోజీరావుగారూ ! ఇటురండు

నాగో—ఏమి నెలపు ? మంత్రివర్యా !

హయి—అజ్ఞప్తిపత్రికను వ్రాసి బొబ్బిలిరాజునకంపుము

నాగో—అట్లనే చేసెదను స్వామీ (అనివ్రాసి నౌకరుం జూచి) సేవకా ! నీవుపోయి బొబ్బిలిరాజునకీపత్రిక నిచ్చిరమ్ము

సేవ—చిత్తము దేవరా ! (అనిపోవుచున్నాడు)

హయి—బుస్సీగారూ !

గీ విజయరామరా జగు నిల విజయరామ

రాజు సుమి రాజవరులలోరా జితండు

బుస్సీ—నిజము హేదర ! నీమాట నేనెఱుంగుదు

బాదుసాతోడఁ బోరెడిపట్లవాని

హయి—హిందూరాజులలో మిక్కిలి యాదార్యవంతుఁడును కార్యశాలియు ఒలవంతుఁడును

బుస్సీ—నిజము (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

హయి—సేవకా !

సేవకు—దేవరా ! ఏమి నెలపు ?

హయి—నీవుపోయి చమూపతిం బోడ్డొనిరమ్ము

సేవ—(పోయి వెంటఁగొనివచ్చుచున్నాడు)

చమూ—సలామ్ స్వామీ యేమి నెలపు ?

హయి—కొంతమంది సిపాయీలనఁపి బొబ్బిలి నర్తిక్కులారసి వీధుల గొండుల నఁదుల నెమకః జంగల్ రూఠీ మైదానంబులఁ గలయంగమంగొని కోటతోవలఁ బరీక్షించి బురుజుల సేనల ఫిరంగులఁ జూచి కానల కోనల సీమల నవలొకించి వేగరమ్మని చెప్పము పొమ్ము

చమూ—మహాప్రసాదము స్వామీ అట్లేయొనర్తును

(అని పోయి సిపాయీలఁ బంపుచున్నాడు)

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

శ్రీరంగారాయకదన సమవాకారము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము :—బొబ్బిలిలోనివీధి

(వెంకటసోమయాజులు, రామశాస్త్రి ప్రవేశించుచున్నారు)

వెంక—రామశాస్త్రి! విశేషములేమి? దివాణములో వివాహములంటి యెప్పుడు?

సీపు వారి పురోహితకోటిలోవాడవేగాన నీకుండెలియకపోదు

రామ—సోమయాజులుగారూ! ఈనెలలోనే ముహూర్త మేర్పఱచినాము

వెంక—శాస్త్రి! ఇదిగో మహారాజపు నామాట మఱినిసోకునుమీ ఈమధ్య యజ్ఞము చేసినాను నీవెఱుంగుదువుగా

రామ—జన్మ మొనరించితిరా? ఇంకేమి? కాని మన మధ్యప్రవంతులముగాము ఈ వైవాహికములలో మనదరిద్ర విచ్చేరిమగును గాని దైవము వేఱుగాఁ దలంచుచున్నాఁడు

వెంక—నీమాటలవలన నేదో యాటంకము గల్గినటులదలంచెద చెప్పుము

రామ—ఇంకెందుకు, పుట్టెడానపెట్టుకొన్నందుకు నిష్ఫలమైనది.

వెంక—నేనేరీతోడను జెప్ప నదేమో సెలవివ్వు.

రామ—మనదేశాధిపతులైన బుస్సీదొరవారు రాజమహేంద్రవరమువచ్చి జమీదార్లకం దఱకు వార్తలనంప నందఱికంటె ముందు విజయరామరాజుగారేగి పన్నెండు లక్షలు లంచమిచ్చి బొబ్బిలికోటం దనకుఁ గలుపుకొను విషయమై తనగిన యేర్పాటు చేసెదరుతోఁ జేసికొనెనంటి ఈరోజుననో రేపో వారందఱిటకు యుద్ధసన్నద్ధులై వచ్చుచున్నారంటి

క కొండెములు పెప్పి మిక్కిలి

గండం దని రాజు మిగులఁ గార్వణ్యముతోఁ

జెందుకొని మొగము వారికి

గండువిరోధునిగఁజేసెఁగాదే నృపతిన్

ఏమిచెప్పను? ఈమాట వినినప్పటినుండియు నామనంబు స్థానంబు వాసె.

సోమ—క నిర్భాగ్యుల మనదగుడుము
గీర్భామాధపుని వ్రాలు కేలియొనిర్పన్
దుర్భరము చూచుమీ రా
ట్వర్భూపతికెట్టికీడు సమకూడినదో ?
విజయరామరాజే యొనర్చెనా ?

రామ—సమస్త బాంధవులగుడెంచియున్నారు కోటలోఁబెండిలివనులు జరుగుచున్నవి,
పురిజనులు నుత్సాహముమీఱియున్నారు ఇంతలోనింతపుట్టినది
వెంక—మనరాజుగారిమధ్య రాజమహేంద్రవరము చనుడెంచెదరని విన్నామే ఏల
పోలేదు ?

రామ—ఈరోజుననే బయలుదేరనై యుండఁగా నీవర్తమానము యాతాఁత పధికజ
నవ్రజంబుచేఁ జూచాయగఁ దెలిసి మనతోఁడు నాసికాగ్రంబునఁ గొననేరెలుమనిచి
యారాజొనర్చిన యెక్కుం బహుభంగుల మగ్గడించుచుఁ బ్రయాణంబు మానిసారఁ
ట నేను నాపాంధుల వలననే వింటిని

వెంక—అయితే కార్యము లాపుదల కావలసినదేనా ?

రామ—క మునుమున్న పోరు సాగఁగఁ
గిన నెట్లుగు నికనుపెండ్లికార్యంబులు నే
ననుకొంటి దైన్యమటునని
ఋషభాగ్యము లిట్టులుండ మఱివేఱెల్లా

వెంక—ఎన్ని పెండ్లిండ్లు గాఁదలచియున్నవి కోటలో ?

రామ—దాదాపునూటు అన్నియు వారివి వారిబంధువులవి

వెంక—విజయరామరాజునకెట్టి యవకారమొనర్చె మనరాజు ?

రామ—మనరాజున్న నాయనకప్పుదు నసూయయే

వెంక—ఇంతేనా కారణము ?

రామ—క గిరినిర్మలములనాఁగఁగ
బిరబిరమనవారు, వారుబిరుసుఁదనంబుం
బఱపిన, వారినిమట్టిరి
చురచురమనఁబోలు రాజమాదామణికికా.

వారిదేశమునుండి పాటుకాల్వల వారడ్డముకట్టికొనఁగూడదా ?

రామ—ఇదివఱకు గాదినండియు నూరకున్న హేతువుచేఁ దప్పసినరీతియైనది. ముందు

సందిచ్చినబర్యాయంబున “ నేకుమేకైబిగియును” గదా

వెంక—గీ తనకుమాలిన ధగ్గుంబు దగునె యెట్టి

పనుల మనకాల్వలేమి? యామనుజులద్ద

గింత యదియేల? యాభూమికాంతుడెట్టి

కార్యమొగిలజేసె గూడని కర్ణమనక?

అటువంటిచైరుధ్యములున్న ముఖాముఖీని బొత్తుపఱచుకొనవలెఁగాని యిట్టిపనినా

యారాజశేఖరుండు సేయవలసినది? షరత్తేయము నోర్వవలదా?

రామ—సాధించు సాధనంబుఁ జింతించి చింతించి తుదికిట్టికార్యమాచరించె కానిమ్మే

మిజరుగునో చూతము (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము బొబ్బిలిరాజునభ

(రంగారావు, బంధువులు, మంత్రులు, మిత్రులు నౌకరులును బ్రవేశించుచున్నారు)

రంగా—మంత్రులారా!

మంత్రి—మహాప్రసాదము స్వామి

రంగా—చారులు వచ్చిరా?

మంత్రి—ఇదే తమదర్శనమునకరుగుదెంచుచున్నారు రాజేంద్రా

(చారులు ప్రవేశించుచున్నారు)

చారు—జయజయమహారాజ! రాజస్వానేకహింస! మహావైభవదేవేంద్రా! రా

వు వంశ కలశపాథోధి సంపూర్ణసుధాకిరణా! రంగారాయ కుంభిని వల్లభా! పరాక్

రంగా—వార్తలేమిరా?

చారు—మహారాజా! ఏమనిచెప్పదము నుడుపుటకు నోరురాకున్నది?

రంగా—నాకు నిష్పడే తెలియవచ్చినది మీకుఁదెలిసినది వాఱుత్తుడు

చారు—దేవరా! సరకారులభారంబు వహించి బుస్సీదొరవారును, వారిమంత్రిపుంగవు

లగు హైదరుజంగును గడచిన తీశంబరు నెల 19 వ దినంబున రాజమహేంద్రవరం

బుఁబ్రవేశించియున్నారు అచ్చటికి విజయరామరాజుడిగాఁగల సరళులునువచ్చిరి.

ఆరాచమిన్న హైదరుజంగుతోఁ దమ్మపై గొండెములుసెప్పి యాఖానునదమకు బలవ

ద్విరోధునిగడేసె. అంతేగాక యాతని వలన 12 లక్షలు లంచమొంది బొబ్బిలికో

ట నిత్తనని విజయరామరాజుతోడఁ గలి ముట్టి హైదరు వాగ్దానముఁజేసియున్నా

ఊ పారందలును బయలుదేరి మనకోటపై రేపో నేడో విడియనై యున్నారు. ఇది
య రాచకార్యము

రంగా—ఏమీకారాగతము? చూచితిరా మంత్రులారా! మిత్రులారా! దీనివలలో
కించితిరా? చారులారా! వారిష్టుడెచ్చటనున్నారు?

చారు—స్వామీ! రేపు పెద్దాపురము వెళ్ళినై యున్నారు అచ్చటనుంచి ఖాసింకోట
పోవుదురట

చె వెంక—ఇట్టి కూరికర్తమారాజునకుండగద

రంగా—ఉ త్రాచువిధంబునం విజయరాముడొనగ్గిన నీవకృత్యము
న్జూచితి తన్నుండా! తగదుచుల్లిది భీ యనకే తురమ్ముండిం
తొచితిలేక దాని విని యాననిచేసిన యాప్రతిజ్ఞయుకా

పైఁచెదరే యధగ్గములం జచ్చినజర్తురుగాని యుల్లముల్

నరస—పారుషశాలియో రంగారావు వెనుకడియునని యెంచెఁగాబోలు

పాప—నాదోస్సదుర్ధ్వంబుసూపం గాలంబు తటస్థించినది

రంగా—సగికులారా!

ఉ రా జవినీరుండైనను బరాసులతేనికి నైనం గల్గదే
పూజితమైనయద్ధి? లగుపొత్తొ నరించుట మేలుగాని య
వ్యాజముగాఁగ నిట్లుదగివా పగవారలతోడఁ గూడి యీ
యోజ మహాపదారముల నొప్పమి చేయుట? మెచ్చరే జనుల్.

మంత్రీ—మాడనిపని రాజా!

రంగా—అమాత్యశ్రేష్ఠులారా!

గీ చూడఁబోవుదమాఖాను బొడకనుచు
దగిన జతనంబుమీఱ నందఱమునుండ
నింతలో నెంతపుట్టెనో నేర్పరింపు
డయ్య యటకేగుటది యిప్పుడగునొ కాదా?

మంత్రి—రాజా! అట్లుపోవఁజనకు వకీలుసేరినైనఁబనిచితెలిసికొనినంగాని పోరాదు.

శార్వమున్నమనతోఁ బోరవలెఁగాని మునలిమానుతోఁ జెప్పకొనవలెనా? తనంతటం
దాజయించినఁబారుషము పరాసులశరణు వేడుటేటినడువడి? ఏమిప్రతాపనిధి విజ
యరామరాజు! ఇంతతగవు మాలినయుద్ధంబునకుం దోడ్పడుటకాబుస్సి యెట్లీకొనె.

గీ తగవుదప్పకనీతివర్తనముచేత
మనల వారల నమదృష్ట్యంగనిన సరియె
మనదివాణంబువా రట్లుమదినింబూన
లేని సమరంబుదప్పదుపో నిజంబు

రంగా—అదినిజము మంత్రిపుంగవా ! మనమేనా తీసిపోవువారము హైవగడ్డువడని
ముగ్గు పురారియడ్డుపడనిముగ్గు గెల్పిరావలె చచ్చిపోవలె (మీనముకైజెయిచైచికొని
తలపగకించుచు)

శా రేచెల్లాంచితగోత్రసంభవులు నిర్విద్రప్రతాపక్రియా
వ్యాపహ్లాతులు రావువారు హరుడైనన్వాయయుద్ధంబునం
కోవంబొందకజేయవచ్చిన మహాఘోరాస్త్రవిద్యాధిక
ప్రాచుర్యంబునుజూపకే మగిడిపోవం జూడ రొక్కింతయున్.

కానిముగ్గు కానున్నదికాకమానదు వట్టివీరములిష్టదేల ?

కిం వైవాహికకార్యములీ
సావి ననేకములందలంప జొగయ్యెనుగా
పోవంగినటకు సచివా !

యావసుధాజూని యెక్కి యపకృతిజేసెన్
ముందేదండోపాయమునకుం గడంగుటకంటె మఱియొకరింజేసిన నాపరాసులక్షేం
డిట్టియుద్యమంబుమాను నేమే ?

మంత్రి—మొదటనేయుద్ధముకంటె సామదాన భేదోపాయంబుల గార్వంబుల నమహా
ర్చుకొనుట బహుశ్రేయోదాయకమును, రాజనీతియు గడుసుందనమును గాదా ?
అదేమో నెలవిండు

రంగా—అమాత్వవరా ? ప్రస్తుటభృత్యత్వప్రహసనిరస్తసురాలయ హిమవద్వింధ్యాద్రి రా
త్నాంబరుండును, పరాసుగోత్ర క్షీరసాగర త్పాకరుండును, దేశరక్షక సైన్యాధ్య
క్షుండు నగు గోరుదొరవారు బృందావనపురంబున గలడు.

గీ మున్నుపనివిని యారాజునన్నిధికిని
మావిరోధంబు లరనికి మనవిజేయ
గూర్చె నఖ్యంబు మా కిరుగురకు పైర
భావ మెంతయుఁగూడని పనియటంచు

మఱియును నన్నాదొరగా రన్వయసామగ్గోత్రంబులలోడ నెఱింగి యున్నవాడను
ఇంతేగాక

క ఈ రాజునను న్నాకు

నోబ్బరాటము గలదటంచుఁ గుయిలోడవటం

చేరాయిదిలోనైనను

గోరుం దొర యెఱుంగుఁజుమ్మి కూమితోడన్

గనుక మ్రోదరుజంగుతోడఁ బ్రవృత్తేకయే వారిచెంతకరుచెంచి వీరిపేరట సుత్తర్వు
లవ్రాయించి పంపించుటమంచిది

గీ వారిపేరట లేఖలవ్రాయఁజేయ

హరికరంబుల నీహారమడఁగుకరణి

భూపురుషోభ నీరదబుచ్చదంబ

టంచు బుస్సీకిఁ దెలియక డమ్మనొక్కొ

మంత్రి—రాజేంద్రా! ఇంతకంటె వేఱాలోచన యేమి? బాగుగనాలోచించితిరి.

రంగ—అవనికేరిని బంపినబాగుగనుండును?

మంత్రి—ఈపనికిఁబంతైన బుచ్చెన్నగారిం బంపిన బహు యుక్తియుక్తము

రంగా—మంత్రివరా! మంచివానింబేర్కొంటి బుచ్చెన్నగారూ?

బుచ్చె—మహాప్రభూ! ఏమిసెలవు?

రంగా—మత్తకోకిల పంతెనాన్వయవార్ధిచంద్రమ! భవ్యరాజవరేణ్యకా
ర్యాంతరంబులఁదీర్ప నంచితమైన వాఙ్మిపుణత్వమం
దింతయంతని నిష్ఠునేనులియింపనేర్తనె సాటి గో

రంతయేనియు నీకు నిజ్జనులంగ నెందొక్కఁడుండునే?

గనుక నీవేగి యాగోరుందొరకును, వారి దుబానీయగు మద్దాల రెడ్డినాయనికి నీయు
దంతంబాద్యంతంబు విశదపఱచి వీరీయుద్యమంబు చూనుటకుఁ దగిన యుత్తర
ముల వ్రాయించి బుస్సీదొరగారికిఁ జూపించిరమ్మ నాకిదేయుపకారము.

బుచ్చె—గీ. ఈశరీరంబునీయది యీశ! యిట్లు

వేడగానేల? మీపన్నుఁ బేర్చిజేయు

కంటెఁ బరికింప ముఖ్యమా కార్యమెద్ది?

పనివి నెదఁగాక రాజేంద్ర! పంపుమిపుడ.

రంగా—మిగులసంతసంబయ్యె బుచ్చెన్నా అట్లయిన నీకిదే యాజ్ఞ.

బుచ్చె—మంచిది రాజేంద్రా! ఇదే పోయివచ్చెద (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

రంగా—మంత్రివరా! పైసికనికాయంబును దగిన యద్యమంబున నుండఁబంపుము.

మంత్రి—చిత్తము స్వామీ!

రంగా—వెంగళాయడా! మాచిలివా ఎంత జరిగినచో.

వెంగ—అన్నగారూ! కానిండెట్లునరుగునో చూడము

(బంట్లోనులు ప్రవేశించుచున్నారు)

బంట్లో—సూమ్ మహారాజే మామేలికియగు హేదరుజంగుసాహేబు తమకిప్పుని లే
ఖించినారు ఇదిగో (అనియిచ్చుచున్నారు)

మంత్రి—(పుచ్చుకొనిచదివి) రాజా! మనఁదక్షిణమ వారివద్దకురమ్మని లేఖనాసరి ఇ
దియవర్తమానము

రంగా—మంత్రివరా! ఈబంట్లోతులకు బహుమతులనొనఁగి పంపివేయుము

మంత్రి—చిత్తము స్వామీ! (అని గుప్పెడురూపాయలఁ దీసియిచ్చుచున్నాడు)

బం—సెలపుపుచ్చుకొనుచున్నారు

రంగా—అమాత్యుడా! పత్రికభోరణియెట్లున్నది?

మంత్రి—లేఖఁజూపుచున్నాఁడు

రంగా—(చూచి) నరసాగ్రణి! ఈపత్రికజూడుము వ్రాతలోనేయింత దురాగ్రహము
కన్పించుచున్నదే చూచిననెట్లుండుచో? ఏమైననుసరేపోవుదమా?

నరస—అంగుడుడుడిపి యగురాజన్యటఁజేరి మనపైకొండెములుసెప్పి ఖానునిమిగులసం
కాపాంకముగలవానిగానొనర్చె అట్టివారిచెంగటకెట్లు బోవనేర్తుము ఇంతేగాక.

గీ ఖానునర్వాధికారి నిష్కారణంబ

దిట్టినందిట్టఁగలవాఁడు ధీమనమునఁ

బూనిపోయినఁదొనఁగులు పుట్టునేమి

వైరాజుండుటంబట్టి వారికడను

గనుక నిచ్చటికి నొందువకీలుననిచి తెలుసుకొనుటమంచిది

రంగా—అట్లెన్నోనేని బంపుదము?

నరస—క ఖామిష! బుచ్చెనకెన యీ

దామర దమ్మన్న గానఁ దగునీపపపున్

సేమముగఁజేయు నొరులె

భూమహితచరిత్ర! వీనిఁబోలఁగలారే ?

ఇదివఱకు బుచ్చెనను బంపియుంటిమిగాన నిష్పడియనన్బంపుట యుక్త మనితోఁచెడి
ని చెలికాని వెంకయ్యగారినిగూడ నహాయమిచ్చుటమంచిది.

రంగా—అవును చక్కగఁజెప్పితివి సేవకా! దక్షున్నవెంకయ్యగొల్లనుబిలుపుము

సేవకు—మహాప్రసాదము రాజేంద్రా! (అనివెంటఁగొని వచ్చుచున్నాడు)

దక్షున } —దేవా! ఏమి సెలవు?
వెంక }

రంగా—మీరు మాకొక్కయుపకారమొనర్పవలెను

ద, వెం—అట్లు నుడువకుండు సేము తమ బిడ్డలము తండ్రి తనయుల నిట్లనునె?

రంగా—నరసాశ్రమములారా! మీరేగి యీయత్తరమును హేదరుజంగునకిచ్చినిష్కా

రణము వైరమాని వృద్ధికంబుల నావరించుట పాటిగాదని వలసితిరేని యారాజి
చ్చినదాని కినుమడుఁగుల రజతంబు నమకూర్తుమని, కాదంటిరా మమ్ములఁబోరనిచ్చి
యావైని జయమందినవారికీ నేల నిచ్చి యనంబుఁబొందుమని యట్టి యటమటకాఁడు
నుడువు టకుటొంకుమాటలచే మనంబున గాంతాశంబుబాని మాకు విప్రలంభము
నర్వఁజూచుటదెంతయు నన్నెకాండ్రపనిగాని మీవంటి వారికిఁ దిగినది గాదనియు
జెప్పుము. మఱియు

గీ న్యాయహీనంబుగా దివాణంబువార

లిట్లుచేయుట దగవుకా దిరుదేఱఁగుల

వారిసొక్క సమముగ నిష్పక్షపాత

బుద్ధినరయుట మేలని బోధనెఱువు

ద, వెం—అదెంతపని రాజాగ్రణీ! ఇదిగో పోయివచ్చెదము.

(అని వెడలి పోవుచున్నాడు)

(అందఱు నిత్యమించుచున్నారు)

రంగము :—బందరు.

(గోరుంగొర, మద్దల రెడ్డినాయఁడు, సేవకుండు ప్రవేశించుచున్నారు)

గోరు—రెడ్డివరా! లక్ష్మరిష్టదేచ్చటనున్నదో వర్తమానము వచ్చినదా?

రెడ్డి—రెండుమూఁడు దివసంబులలో ఖాసింకోటకుఁ బోవనైయున్నదట.

గోరు—వారచ్చటనుండి మరలివత్తురా? లేకొకను ముందునకేగదరో?

రెడ్డి—పైకిఁబోవునట్లేయున్నది ఇంతటితో వెనుకకు వచ్చునట్లులేదు

గోరు—కారణమేమి?

రెడ్డి—నాకును బోధపడకున్నది దొరగారూ!

సేవ—స్వామీ! ఎవ్వరో తమదర్శనంబునకు వచ్చియున్నారు

గోరు—సేవకా ఇటుగోడుకొని రమ్మ

సేవ—చిత్తిము దేవరా! (అని తీసుకొని వచ్చుచున్నాఁడు)

(బుచ్చెనప్రవేశించుచున్నాఁడు)

బుచ్చె—సలామ్ దొరగారూ!

గీ నేనుకాబ్బిలికాశ్యపీజాని రావు

వంశనీరధిరాజుగోపాలకృష్ణ

రంగరాయవరుం డంప రయముమీఱు

వచ్చినవకీలు నయ్య! నన్నుచేసెందు?

గోరు—అయ్య! ఇటుకూర్చుండుము (అని కుర్చీచూపుచున్నాఁడు)

బుచ్చె—కూర్చుండుచున్నాఁడు

గోరు—రంగారావు సుఖమైయున్నాఁడే?

బుచ్చె—తమయక్షిణిటాటునీళ్లుబుల నతిశ్రేయంకరుండై యింతవఱకున్నవాఁడు
స్వామీ!

గోరు—ఏమి యట్లనెదవు? కంఠంబునఁబ్రాణంబులుండఁగ వానికి ననుభం భానంబు
వారుగలరా? (మంత్రింజూచి)

క ఆతనిధైర్యశైల్యము

లాతదికార్యాతిరేక మారయ గణనా

తీతములుగావెరెడ్డీ!

యాతనినీవెఱుంగవొక్కో? యలఁతియెచెపుమా

రెడ్డి—ఉ ఆయతకార్యపాలి సుగుణాయతశాలి యశోస్తమాలి వి

ద్యాయనపాలి సంచిత మహాహవకేలి యరాతికేలి యా

ధీయతరంగరాయస్వతి స్ఫుటవిక్రమ మెండు దాపనా

నాయినులేజ మెవ్వరికినైనను మూయవశంబెతిల్పుమా.

గోరు—రెడ్డివరా! నీవు చెప్పినది బహుశాగుగమన్నది పంటెవంశాగ్రణీ! నీరాకమగ
లంజేమి?

బుచ్చె—దొరగారూ! పరాసువతంసంబగు బుస్సియును మంత్రిపుంగవుండగు హైదరు
జంగును క్రీకాసుశపు జమాబందీ నిమిత్తమై యరుగుదెంచివిజయరామరాజుచురుపదే
శంబున ద్వాదశలక్షల శుభ్రీములకు భ్రమించి బొబ్బిలికోటం గొట్టి యారాచ పట్టి
కింగట్టిపెట్టు గట్టిపట్టున నన్నవారు. మారాజేట్టి దుష్కర్మంబు నాజ్ఞోల్లంఘనంబు
ను వారికిఁజేసియుండలేదు రంగరాయ విజయరామరాజు త్తమావల్ల భులకుఁ గల దీ
ర్ఘవైషమ్యంబులు దమరెఱుంగనివిగావు అట్టియెడ నరిచీరుని వెనుక నైదుకొని ని
ర్మిమిత్తంబుగ నిట్టియపకృతిని మారాజునకొనరించి దుర్వశోపంకిలంబునఁ బడెనుంకిం
చుచున్నారు ఇదియ వర్తమానము మీతోఁజెప్పిరమ్మని రంగారావుగారు నన్నంపి
యున్నారు.

గోరు—అహ! (ముక్కుపై వ్రేలునుంచుకొని) ఏమీదురాగతము? ఆరాజు నీరురక
యంగలసి రావు కుల్యాగ్రణియగు రంగరావుపై కరుగుచున్నారా? ఎంతైనా
రెడ్డివరా!

గీ బుస్సియేమయ్యె నిస్సిరో భూధపులకు

నిందుసఖ్యంబుఁ జేయఁగా నేర్పులేక

కొనరు విమతక్షమాధపుంగూడి రంగ

రావుపైఁదోవ నిదియేటి రాజనీతి? చుజీయును

ఈ మానితిక్రివంతు లభిమానధనుల్ ధరరావువారు ను

ర్థానవమానభంజను లమానుషవిక్రము లట్టివారితో

నానెట్టి దండయాత్రల నొనర్చుట? సంధియెలెప్పగాని య

మ్మానవనాధహే దరుల మాటలచే నటించేయవచ్చునె?

రెడ్డి—మీరు సెలవిచ్చినది బహు న్యాయవిధము అయిన నారాజునకేమి కొడువ?
అన్యులసామ్యులకొనించి యాముసలిమాననకు వనంబునఁగినుక పొడవు నెట్లుతికెనో
గదా! అహ యేమి యాతనితెలివి? ఇంతేగాక.

గీ. విజయరామోర్విపునకెంత వెట్టిబుట్టె

గొలవిఁజేపట్టి తలగోకికొన్నరీతి

రావువారలతోఁబోరి రాజవంశ

మెల్లనడఁగింపనమకట్టె నెట్టివింత?

గోరు—రెడ్డివారా! వెనుక నీరంగారాయక్షమావల్ల భండును, విజయరామరాజుం దమ
తమ చైరుధ్వంబుల నిచ్చటికివచ్చి నాకు నివేదింప వారికట్టిచైరభావంబు తగదని వా
రిన్నివారించి కినుకలనణించి మృదూన్తుల వారింగారవించి యనిచినాడ ఆరాపు
వారిమహిమ నేనెఱుంగుదు వా రభిమానభయలు, చావం జంప వెలచువారు గారు.
అధర్మయుద్ధంబులకుం బోరు సుమా!

రెడ్డి—భరాసువతంసమా! నవ్యము నేనును వారినంగతి నెఱింగినవాడనీ గోవుతా
రాబివీరవార కంఠలుంరన నిర్వళితకీలాల ప్రవాహ మజ్జన ప్రతాక్షిణదీక్షా పరాయణు
లు రాపువారు వట్టివారా?

గోరు—రెడ్డిగారూ! నవ్యము వాద్రున్పిత్తి తమకావంత్త న నాకారమందు చిలంచిన
విమతులవైచ దిమదర్పంబులఁ జూపుటది యుల్లిమమగు రాజసిలి లోను లితరేరర
వైషమ్యంబులంబూని కలహించునెడి నస్త్రిమవిచ్చి కాంచుటలు క్షుల్రయధర్మంబులు
గీ వీరపోరాటమునకేమి కారణంబు?

కలుగనేజూడు వాన్పిజ్జలమిక్కనఁ
బోరన్యాయంబు జయమందుఁ బుడమిలోన
వినమె “ధర్మజయతి” యను వేదవాక్కి—

గీ కాని బుస్సికి నిదియేటి మానిరంపు
నడత? యెన్నంగి విమతుని గడికుఁజేర్చి
విదితకకుంబంత విశ్రాంత విమలక్తి
శాలితోఁ బోరనమకట్టె సాహసించి

రెడ్డి—నిజము దొరగారూ! మీకుఁగోఁమువచ్చునని జంకుచుఁ టినిగాని

గీ తురకసరవారు లారయ దుర్గుడు లింక
నర్థతృష్ణను నెవరికైనై నఁగాని
కినుక వహించి లెగువలఁ గొనఁగఁజూతు
రయ్య! చనదిట్టి యాటది కియ్యకొనఁగ

గోరు—దొనుగాని నేరమున్న నెట్టికూరార్తునైనను వంశనఁజేయుట ప్రఖ్యాతిగాని
నిరపరాధులగు నీరాపువారలతోఁ బోరుటెంతమాత్రము నీలైనై నపని గాదు. అద
టుండనిచ్చు

గీ. రాచవారంప వెనుకీ పరాసువారు

రాళువారిగడమీద రథసముదను

నడచినారను దుష్కర్తి వాడమకున్నె?

వారికేగాదు మాకునవారితముగ

రెడ్డి—బాగుగ నాలోచించితెరి. అట్టి యపఖ్యాతి పుట్టకమానదు జయించినను, జయింపకున్నను వారిశార్యగుణోపాల్లితంబగు నఖండయశంబులుండనిప్పు. నిష్కారణము పరాసులచేత నధర్మయుద్ధంబున నోడిరను నపఖ్యాతి మీకుఁజెందనైయున్నది. యిది వారించుటే యుక్తము.

గోరు—ఏమి సేయను?

రెడ్డి—ఇట్లు చేయఁగూడదని సకారణంబుగ నొక జాబువ్రాసి బుస్సీకి నేరీచేతనైనంబంపుము అది లెన్న

గోరు—అట్లే యొనర్తును

బుచ్చె—చక్కఁగఁజెప్పితివి నేను గోరెడిదియు నంతియ

గోరు—అటులైన వ్రాకుఁగాక. (అనివ్రాసి ముగించి)

సేవకా! లూయిమర్దనును బిలువనంపుము

సేవ—చిత్తము (అని పిలుచుకొని వచ్చుచున్నాఁడు)

(మర్డెన్ ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

మర్డెన్—నలామ్ దేవరా! ఏమిపెలపు?

గోరు—మర్డెనూ! నీవేగి యీయత్తరమును బుస్సీకిచ్చిరమ్మ తక్షణమపొమ్ము.

రెడ్డి—మహాప్రభూ! తమరు వ్రాసినదేవకీలుగారు వినెదరట చదివించెదరా!

గోరు—అట్లేచేయవచ్చును మీరేచదివి వినుపింపుఁడు (అని యాచ్చుచున్నాఁడు)

రెడ్డి—బుచ్చెన్నగారూ! చదువుచున్నాను వినుఁడు.

బుచ్చె—మంచిది. రెడ్డివర్యా! (సావధానముగ వినుచున్నాఁడు)

రెడ్డి—ఉత్తరము. దండికము :—క్రీరస్తు. కూర్చీరు! బుస్సీ! వరా! మిత్ర! మీరా

జమాబండిలోఁజేయు ప్రారంభముల్లేటతెల్లంబుగా వింటి మాయావియా రాజు కొండెంబులంజెప్పి పందెండు లక్షలమర్దినప మీమంత్రి హేదర్షదిష్టంతనంబం దుండుంట్టి యారీతి వాక్తుచ్చి మీశంకయున్దిక్కు భట్టంగఁ జేపెంకదా వారిపై రాళువారింతయుకొ దోషమున్నయలేదాయె మున్నెప్పదా పునపాట్లన్నయల

రావువారన్న లోనైరమే పూనియన్నరు. మీరాధరాధీశుతోఁ గూడుటల్పాన్య
యమే? రావువారెన్న నస్తర్థమంథాద్రు లట్లైట వారిట్లు మిమ్మురకేపోవని
రాజింజై పెచ్చు దుష్కిరి పాలెదు మారాజుతోఁగూడి విభ్వంసమునైసిరా సాల
ముక్ ఫా)రసువారన్నైకాండ్రంచుదప్పన్న దండించుటల్పక్తమే గాని నిర్దష్టుల
వారితోఁబోరభావ్యంబుగాదెంచగాఁ జాలియుండేనినఖ్యంబు గావించుమా వారి
కికలేదో పోరంగనిమ్మిద్దఱిక్ మున్నమానాబ్రాహ్మహింస నన్దక్కమున్నది రీపట్ల న
త్యంబునుమ్మింతయుక్ వారుపెప్పంగ వింటేమియుక్ లెన్న గాదింకనీయుద్యమం
దాత్మఁదోయంగమేల్ వారలత్యంత రోషున్న నేత్రుల్ ప్రతాపాన్నిహేత్రుల్
స్ఫురద్వివ్యగాత్రుల్ జగద్వాప్తకీర్తుల్ ప్రభామిత్రమూర్తుల్ భవత్ప్రేమపాత్రుల్
మదిన్నకు

మిల్లెంతయున్వేడుచున్నట్టి,

హేలుమకాము బందర్ }
* 7-1-1757.

మిత్రుండ,
గోరుండాచార్య.

బుచ్చె—అంతే నాకుఁగావలసినది. బహుచక్రంగమన్నది రెడ్డివరా! ఆనైని నైవగ

తి యెట్లున్నదో యట్లుజరుగక మానదు.

గోరు—లాసూ! నీవీవకీలుతోఁబోయి బుస్సీగాకి దీనిజూపింపుము.

లాసూ—స్వామీ! ఆజ్ఞఁగొనెదను (అని వెళ్ళిపోవుచున్నాడు)

బుచ్చె—(వెలపుఁగైకొని వానివెంటవే పోవుచున్నాడు)

రంగము—ఖాసింకోట

బుస్సీ కచేరీ

బుస్సీ—మంత్రివరా! రావకార్యములెట్లున్నవి? బొబ్బిలిరాజు పెద్దాపురమైన వచ్చి
యుండెనా?

హయ—పరాసు పంశాగ్రినీ! ఏలవచ్చును.

బుస్సీ—భో! ఈమకామునకైనవచ్చునా?

హయ—గీ. అట్టివరసుండుగాడిప్పడైన రా న

ధివుడ! మన్నింప నర్హుడే త్రివరోష

మొదను ఘటియించి రాడయ్యె వేదిని విభుం

డయ్య! యింక నేమి సేయఁగానానాగాని.

బుస్సీ—ఎంతపెంకివాడను రంగరావు ?

సేవ—స్వామీ ! బందరునుంచి లాసూమర్తెక్ వచ్చె

బుస్సీ—సేవకా ! వెంటనే పిలువనంపును

సేవ— (పోయి వెంటఁజెట్టుకొని వచ్చుచున్నాడు)

(మర్తెక్, బుచ్చెన్న ప్రవేశించుచున్నారు)

మర్తెక్—నలామ్ పరాసుకులాపతంసా ! బుచ్చెన్న నలామ్ స్వామీ !

బుస్సీ—ఇటువూర్పుండుండు

మర్తెక్—బుచ్చెన నాసీనుంజేసి తానునువూర్పుండుచున్నాడు.

బుస్సీ—మర్తెక్ ! గోరుండొరవారుసుఖులే ?

మర్తెక్—క్షేమము దొరగారూ !

బుస్సీ—నీరాకకుంకతంజేమి ?

మర్తెక్—మీకిప్పుని గోరుదొరవారుజాబునిచ్చియున్నారు (అదిగోఅనియిచ్చుచున్నాడు)

బుస్సీ—తిరిగితిరిగి చదివి చూచుకొని

గీ ఎంతవాడవు హైదర యిల్లుచేయఁ

దగవె యీపట్ల ? నవ్వుంగడగునె నిన్ను ?

హై—ఏమి యిట్లంటిరయ్య ? నేనేమిజేసి

నాడ నపకార్యములువేగ నాడరయ్య

బుస్సీ—ఇంక నపకృత్యమేమనుచున్నావా ? ఇప్పుడొనంగినదికాదే ?

హయి—భిన్నుండై తల వాంచుచున్నాడు

బుస్సీ—మనస్సేహితుండును వయోబుద్ధి సామర్థ్యంబుల నెక్కువవాడను ధైర్యమం దరుండునగు గోరుదొర వ్రాసిన జాబు వినుము

(అని చదివి వినిపించుచున్నాడు)

హయి—(తనలో మాగుట్టుతెలిసినది ఈపట్ల ధైర్యము వదలుట దగవుగాను అయిన దేమో యైనది నమస్కరించిగెల్పుట శక్తి కానిమ్ము. నాతెల్వినంతయు నుపయోగించెదనుగాక)

బుస్సీ—భీ నీమాటవిని నేనుంజెడిపోతిని

హయి—అట్లు సేలహానంగకుండు తమకాగ్రహమువచ్చినది ఇప్పుడేమియుననజనదు.

నిజమువల్లిన నప్రియముగఁదోచు ఆగ్రహస్వభావంబుగిదియేదా ?

బుస్సీ—ఇంక నేమి చెప్పవలసియున్నది ? తలఁచినదాని నిదివలెకేచెప్పియుంటివిగదా ?

హయి—క నుడివితి నేబద్ధుల ? నే

గడుసుఁదనంబలరఁ బనులఁగావించితి నే ?

యొడయని యానతి లేనిది

బుడిబుడినన్నిట్లు పల్కఁబోలునె ? యనిపా !

అఖండధరాభారంబుని కార్యనిర్వాహకత్వంబున మీకావంతయు నొప్పిఁ దగులనీక

చిరకాలంబునుండి యమాత్యకృత్యంబు నిర్వర్తించుచుఁ దప్పన నేమి యెఱుంగక

కాలంబుగడుపుచుంటింగదా ! నేటికిఁటిది పుట్టె

బుస్సీ—అపవాదము గలుగుకాలము సంభవించినది

హయి—బహుదూరంబునంగల గోరుందొరకీ శ్రీకామేశము వృత్తాంతము తెలియవచ్చిన

దఁట ! ఇచ్చటఁబనిపేయుచున్న మనమవ్యక్తలమఁట

క మనమొనరించెడుపనులను

జనులొండ్ర్లభ్యంతరముల సరవిని బెట్టె

మనయధికారము చెల్లునె ?

జననాయక ! యగడుగాక జగతిని నెండఁ

బుస్సీ—అది నిజమేగాని రంగారావును మన్ననసేయుట యుక్తంబనియును విజయరా

చురా జుదితకోశబద్ధుండై యోర్వకఁ జేయు కుయుక్తి నీరదబుద్ధుడంబనియు మనకి

ట్టియుద్ధంబులఁ బ్రవర్తిల్లుట యపకీర్తియనయును వానిని యున్నాఁడుగదా అతని హి

తోక్తి మెచ్చవచ్చు.

చ. హితుఁ డనుజన్మనన్నిభుఁ డహీనగుణార్జవకీర్తిశాలి నం

తతము మదియగౌరవనిధానము కెప్పమగోరు వానిదౌ

హితమొనరించుటెంతయును హెచ్చుటచేయక యున్న నాపయి

మతిసలుకల్గనించును నమాహితపైన్య విభుత్వవర్తికె.

హయి—అట్లైనఁ దమయిష్టమువచ్చినట్లే చేయవచ్చును

బుస్సీ—మనకిక బాబ్బిలికేగఁ బనిలేదు. శ్రీకామేశము మీఁదగ మనంజధానం జేరుదము.

హయి—గోరుదొర వ్రాసినంతమాత్రమున మనప్రయత్నంబు నూని పోవలసియున్నది
అధికారుల యెడల దావేదారులొనరించు నక్రమంబులు నహింప మీరోర్తురుగాని
మావంటి తురక బిడ్డలమోర్వఁజాలము.

బుస్సి—ఏమట్లంటిరి ?

హయి—గీ ధీరులన్నను వారెపో ధీమనమున

భాన్నిహలను భాదరుకైకొనకను

జంతుగొందరు మదిలోనఁబంకమూని

యట్లుజేయఁగలారె ? యెయనృతపులు ?

తెలియుచునేయుండఁగా వేటుజెప్పనేల ? జమాబందీకి రమ్మని యుత్తరువు జేయ ల
క్ష్యముచేయరైరి. పోనివ్వు దివాణమువారీప్రాంతములకరుదెంచి చాలాకా
లమైనను దర్శనమైనఁజేసిపోరైరి కైగా మనమన్యాయము గావించుచుంటిమని
బందరులోఁ బిఠూరీచేసిరి

బుస్సి—అవును. నీవు నుడివినదియును నబబుగానే యున్నది

హయి—గీ రాజునేనును బహుళదుర్భాగ్యులమఁట

బొబ్బిలివిభుండుమాత్రమే బుద్ధిమంతుఁ

డఁట విశేషభనముగొని టక్కుమాట

లాడు నారెడ్డి మాటలఁ బాడిగలడె ?

క ఆరెడ్డినాయకుండిడె

యారంగారాయనృపతి యదృతగుణవి

స్వారుండని యెటుడెల్పెనా ?

గోరుందొరగారిలోడఁ గూరిమి పుట్టె.

బుస్సి—ఆరెడ్డి లంచము దిననేమి ? కనుకనే చక్కఁగనతుకునట్లు చెప్పి మనలనందఱు
ను దూలనాడించె. కాకున్న నర్వాధికారి నేనుండ గోరుందొరకేమి ? శ్రీకా
కుళము వ్యవహారమేమి ?

మర్తె—(బుస్సీచదువ నుత్తరమును సొంగముగవిన్నవఁడేగాన నంగతినంతయుండెలిసి)
తమ రట్లాలోచింపఁజనదు. ఈవిషయమై నైనాధ్యక్షునికందఱికింలె నెక్కుడు దెలి
యుననుటకు నందియములేదు.

హయి—ఎఱుంగుదుననినం గాని మన నోరు మూయుటకవకాశముండదు. ఏమెఱుఁ

గురురు¹ దేశమునై సర్వాధికారమూని వచ్చి పనిచేయుచున్న మాకింక నీ
మనుష్యుల యానుపానులు బోధపడలేదుగాని సౌభాగ్యతరంబున హుక్కా పీల్చుచు
బ్రాస్త్రొలుంగక పోతుంటిగ్గైవఁ జూరరాని పారాలోనుండి తనయెడలే తా నెఱుంగ
ని గోరుందొరగానికి దెలియువఁట మనకుఁదెలియవఁట ఎంతపిచ్చిమాట.

బుస్సీ—అవును. లాలోఫీకసగానే కనిపించుచున్నది

గీ నిజము నీమాట హైదర! నేలజ్జేడు

బహుళ దుర్వార! రివ్వ సంప్రాప్త వైర

భావమెదఁబూని యున్నాఁడు వానిగర్వ

మడఁపఁగావలె నెట్లైన నాఁగజనద.

మర్తె—పరాసువంశాగ్రణీ! మీధీననిపుని యాలోచన నీవట్ల వినఁపాడిగాదు.

హయి—మీరెడ్డినాయకుఁడు మెచ్చకున్న మాకుఁజెడునదిలేదు.

మర్తె—ఒకరికొక్కనివలనఁ గీర్త్యపతీగ్రలు జెందఁగారణమగును.

హయి—అలోచించి మాట్లాడుము లేకున్న నీగౌరవముంచువాడనుగాను.

మర్తె—నీకేమి యశంబవయశం పాయనివిగాని

హయి—ఎవ్వరికి నపకీర్తి జెందనీయకుండ నీవుంటివి చాలగూ?

మర్తె—“అధికారాంతమునందుఁ జూడవలదా యాయయ్య సౌభాగ్యము” లన్నట్టిప్ర
దుతెలియదు తరువాత మీరేయనుభవించుదురు మేము పోయి వచ్చెదము బుస్సీ దొ
రగారూ!

బుస్సీ—మంచిది.

(మర్తెను, బుచ్చెన్న వెడలి నిజనివాసంబుల కరుగుచున్నాఁడు)

హయి—బుస్సీదొరగారూ!

క. మీకకారముఁ దలఁతునె?

యాకాశ్యపినాథుడెయ్యది లవినోయగునె?

యాకరము గొనరె దొర లిల

నీకైవడిఁబనులుపేయ నెచ్చటనైన?

అరాజానర్పివది నమనా? మనకు వీరితోఁగల పన్నె యెన్నిరోజులు కనిపెట్టుకొ
నియుండవలెను. మనయందంతపాటి గౌరవమైననుంచకున్న మన యుద్యోగము
లేల? తాళిబునైనను తెక్కిచెయ్యనిచోట నుద్యోగము చేయుటకంటె పూ
ర్వములేదు.

సీ భీ ! నిఘాలేని నాకలిచేయుకంటె

నుదుగు టదిమేలు చూడ నీయుద్వేయందు

నధిపుగౌరవమొందని యపుడుకొల్పడు

గొలుచుకంటెను మడిచున్నకొనుటమేలు

ఇదిగో మీమొహము నాకీయంద్యోగమక్కఱలేదు (అనిబుస్సీకాళ్ళవద్దఁ బాట వేయుచున్నాఁడు)

బుస్సీ—నచివాగ్రణీ ! తొందరపడకుము గోరుదొరవారి భోరణి నీతోఁజెప్పితిం గాని

నీవునేయుపని తప్పని యంటినా ? నీయిష్టమువచ్చినట్లొనరింపుము

(పైనికులు ప్రవేశించుచున్నారు)

పైనికు—మహాప్రభూ ! చచ్చిపోతిమి

హయి—ఏమది ? ఏమది ?

పైని—మహారాజా ! తమరంపఁగనేగి నమస్తముం గలయఁజూచుచుండ వారి ప్రదేశ

మం సొండ్లు వనంబునఁగొంతసేద మా రాత్తుగ మామీదఁబడి నలువదిమందిని హతు

లంజేసె, కొంతమందికాయంబులు గాయంబులుగాఁగఁబలాయనైతిరి, మిగిలినవా

రలమీవార్త మీకుంజెప్పఁబఱలెంచి వచ్చినారము

హయి—దొరగారూ ! చూచితిరిగదా యారాజుపేరినవని ? పైనిక నికాయంబులు

కాయంబులు గాయంబులుచేయుటయేగాక కొంతమంది ఘరాసులఁ బరాసులఁ జేసి

రఁటపైఁచెదరా !

బుస్సీ—అవనమెవరిది ?

హయి—బొబ్బిలిరాజుది, నందియమేల ? విజయరామరాజుట మఱవెద్దని యిరిడియు

న్నాడుగదా !

బుస్సీ—అబ్బా ! ఎంతవని జరిగినది ! నలువదిమందిని జంపించెఁగా ! వీనిపొగరడ

పవలినదే, ఇకకజ్జాలిఁదలఁవరాదు,

హయి—ఎంతకూరకార్యమొనరించెనో చూచితిరా ?

బుస్సీ—అవును. ఇట్టిధర్మార్థుని నేమిచేసినను జేయవచ్చును నేమిపోవుచున్నాడ.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

హయి—పైనికులారా ! నేనాపంగతి గనుఁగొనెద- మీకు భీతిదక్కియుండుఁడు.

(పైనికులు నిష్క్రమించుచున్నారు)

సేవకు—స్వామీ! ఎవ్వరో తమదర్శనంబునకు వచ్చియున్నారు.

హయి—(కోపముతో) రప్పింపుము.

(దవ్వన్న, వెంకయ్య ప్రవేశించుచున్నారు)

దవ్వన్న—వెంకయ్య! ధూమాక్షి, విరూపాక్షుని రాక్షస వీరాకృతిగల యీహాశ్వా త్కుండెగాఁజోలు హేదరుజంగు? డోరకనే కన్నులనుండి కోభాన్నికీలావిస్సు లింగంబులెగయునిట్టి వీనితో స్వల్పపలికి నమాధానంబులఁ గొననగు?

వెంక—గీ. వీనిఁజూడంగ భయ ముద్భవిల్లుచునికి

యమునితో మాటలాడుట యని దలంతు

వీనితోనాడ నైనను వీఁడుమనల

నేమి నేయు నడుపుదము సామరీతి.

దవ్వన్న—కానిప్పు. ముందు నేనే చూట్లాడెదను సలాహ్ సాహెబ్ సెహర్నాక్!

బొబ్బిలినుంచిన వకీశ్వము. దవ్వన్న, వెంకయ్య యను పేర్లుగలవారము.

హయి—మా సేనంజంపించెనుగా మీరాజు? జాగ్రత.

శా ఏలారాఁడు భవత్ప్రభుండు మదిలో నేమంచు భావించెనో!

బొబ్బిలిక్షణ మత్ప్రతాపహుతభక్త్యులంగార్పటఁ

భాలించేయుచుఁగోటఁ బొప్పునుచు మీభామందుతోఁ దెల్పు పో

వేశాకోశమె భాన్నిహులల హువేన్వీరాది సంచాధముల్.

దవ్వ—స్వామీ! కొంచెము శాంతింపుఁడు. తమ్మునే నైవముగాఁ దలంచుచు రంగారావుగారు మీతెట్టియపకారమును జేసినవారుగారు, కోటవదలి వెళ్ళిపొమ్ము లేటి నబబు?

హయి—ఎట్టిసలబా? కోటవెడలఁగొట్టి చెప్పెదను.

దవ్వ—అంతనేరమేమిచేసి నాము? తురుష్కాగ్రణీ! తమదంతులఁ కాశ్రుణము.

హయి—మానైనమలఁజంపుటదేమి దురాగతము?(అని కత్తితో జరిపించుచున్నాఁడు.)

దవ్వ—గీ. ఇట్టిపని నెన్నఁడునుజేసి యెఱుంగమయ్య

వాదులాడుట మేలె మీపాదమాన

వైరిరా జిట్లుజేసి మావారిపైని

పోపెనోగాని మిక్కిలు. డోచందగునె?

మీపైనికుల కంటఁజూడనైనలేదు. మారాజుట్టితోవలఁబోవువాఁడుగాఁడు

హయి—మేమా యిట్టితోవలఁ జోవువారము ? (పండ్లుపట్టపట్ట గొరుకుచున్నాఁడు)

దమ్మ—గీ. నిరవరాధుల మమ్మిట్లు నిందపాలు

వలవఁగాఁగ్గోడు మీవంటివార లహిత

రాజుపలుకులకలుకూని రాయిడించి

పక్షపాతంబు బూనుట పాటియగునె ?

హయి—మాఁయ్యగహము పంకతి నీకెందుకు ? మామెడల నంతభయభక్తి యుక్తులుగా ?

దమ్మ—ఉ. రాదొకయింతయైన నవరాధము మీయెడనానరింపఁగా

మీదగుదర్శనంబునకు మేకొని రావయియున్న యత్తుఁటికొ

మేదురవైరిభూమిపుండు మిమ్ములజేరిన దానఁజేసి కా

దే దురమావహిల్లునని దేవరఁజూడఁగరామి రావుకుక ?

కాఁబట్టి మాయందట్టి తక్ష్మిరు మాపుచేసి యెప్పటియట్లు బాల్మీలిని రంగారావుగారికిఁ గవులు దయచేయింపుండు. ఇప్పుడ రంగారావుగారికి మీదర్శనంబునకు రాఁగ బురుపంపెద.

హయి—ఏమీ ? అట్లయినంగాని రాఁడుగా ? మాటుమవలి మాతోఁ బోరఁగా నున్నాఁడు. మాకుఁదెలిసినది బహర్ చిత్ర క్ జిల్లెల నెందు నిట్టిరాజునిం జూచియుం డలేదు.

దమ్మ—అట్లుగాదు మహాప్రభూ !

హయి—గీ. మేము కౌలును వ్రాయును మీదొరయును

రానవనరంబులేదు. పోరయమెనంగఁ

బోలునై లెక్క జొగాను బాటలోన

భాళిఁజేయింపుమని చెప్పు ఖండితముగ.

దమ్మ—ఎంతనుడివిన దాఁబట్టిన కుండేటికి మూడే కాళ్ళని చెప్పుచున్న నేమనఁగలవా రము. మీయిట్లు నచ్చినట్లొనరింపుము.

హయి—అట్లే జేసెదముతే.

దమ్మ—మీకిట్టి దురాగ్రహప్రతి మామెడల నేల కలుగవలె ? స్వామి !

హయి—మీకి పెంకిబుద్ధి యే ?

దమ్మ—మావల్లకోరంతయుఁ దప్పలేదు. భాకనరస్య.

హయి—గీ. భూమిభూమందులముక మేము పోటులాట

దక్షునమాతోడ నిలముక దారులకును ?

బుద్ధిహీనపుఁ బోకిళ్ళు బోవఁజనదు

గ్రుడ్డు పిల్లను భ్రమియింపఁగోరినట్లు.

గనుక తక్షణమ బొబ్బిలివిడిచి లేచిపొవ్వని మీరాజుతోఁచెప్పు. పో.

వెంక—(తనలో) ఏమిది వీడు కోట విడిచి లేచిపొవ్వనును? (ప్రకాశముగా) ర
మకీ దురాగ్రహమేల? రవ్వని తెల్పెడు కౌలుఁజూచినఁ దక్షణమే రాజు రానై
యున్నాడు

హయి—రానక్కఱలేదు. లేచిపోవునా లేదా?

వెంక—గీ రావువారలతో మీకు రావుగలదె
యెప్పుడైనను? సాహేబు! యేటికింత
వింతకార్యమైనా? మే మంతవాత
మయ్యమీరల్కఁజేసిన నాగఁగలమి?

హయి—అవును కార్యమే?

వెంక—క నడిచితిమే దుష్పథముల
ముడిచితిమే పరధనముల మూర్ఖతతోడఁ
బడిచితిమే నయగతులను
గడిచితిమే యాజ్ఞ తతులగంధము మీఁక.

ప్రోలువిడనాడి పొవ్వనుటేటి నడువడి తురుమ్మగ్రడి?

హయి—గీ తప్పుగిల్లియు మఱుమాటఁ జెప్పఁదగునె?
రవ్వనంగనురామి పరాసు పార
సీకులెంతయు ద్రోహవిచింతనలని
చేరిబందరు చెప్పటల్లేయుపమలె?

అన్నిటికంటె నెక్కుడుగ మానెనికులఁజంపుటేల? చూడుమిన్నులనేమి పేతునో?

మీవిషయమై యింతయుఁ జూలినదలఁపరాదు.

వెంక—క. మీకపకారము గా దది

మా కుపకారంబుగాని మాన్యవర! మహా
నీకమును జంపనెఱుంగము

మీకేటికి గోప? మేల మీధ్యావాక్కుల?

ఇదియూ మీయాగ్రహకారంబులు ఎంత తప్పుజేసితిమి?

హయి—వట్టి పరిహాసము చేయకుము. జ్ఞాగత (అని కత్తితో జరిపించుచున్నాడు)

వెంక—మీవంటి సాహెబును బాలవద్ద శేషాను గేలుపొంది యుంటిమి. కొలుగావలె నన్న గంటకమే?

హయి—అట్టి బారై నట్టి యవ్యక్తులేలయ్యెదరు? అందుకు మీరు దగరు. ఒక్కనిము షమైనను మాపట్టణంబున నుండఁజనదు.

వెంక—క. మీరట్లు పాంశజేసితి

రా రాజును వీడిరండు రథనము మీఁక
పోరామి నేగదము పాలు
పాఱక వనియింతుగాని హైదర! వీటక.

హయి—మహ్మద్ బెట్టు దార్శన్యముకూడఁ గలదా? నాయుచ్చవచ్చినట్లు చేసెద అతని కే యిచ్చి తేసెద. ఏమి నేతువో చూచెదను.

వెంక—“మీరులేచి పొంది మీవిరోధులను బ్రవేశపెట్టెద” నన్నమాట మీరనరానిది మావంటివారు వినరానిది.

హయి—మీపారుషము తెలియ బోవుచున్నదిగా.

ఉ. చూచెద గాక మద్బలము చూశికలంగొని చెంపవేరతలక
బీచమడంచువేళ నికప్రేలుటమానుము భీతిదక్కియ
నీచుండు మాబలంబు గననేర్చునె పొండముగల్గినంత సరి
కోచములేక నేనుఁగును గోడిగకూడెడి దంశమట్టులక.

వెంక—ఉ. ఎంతబలంబుచేకురిన నెంతటి పారుషమున్న గాలమ

త్యంతము చెంతయైన గనఁబోలునె మీబలపారుషంబులుక?
దంతి యఖండవీక్రమము దొర్కిన గానఁ జరించుచుండఁగా
నంతమునందు బట్టువడునొకడ జాలరిపన్ను త్రాళ్ళకుక.

హయి—ఏమాకాటుప్రేలాపన? నోరుమూయింతుఁజామి శౌకర్. నికాల్.

వెంక—మాప్రాణంబులైన గోల్పోదుముగాని బొబ్బిలిమాత్రము విడువము. అస్సా యయుధమునకు రాము. స్వాయయుధంబునకు వెటువము. ఇప్పుడు మీరు రణంబు దప్పదన్న వెనుకదీయము. గ్రైవము త్రాగిన రీతిగ జరుగఁగలదు. మీతోవాద మెందుకు?

దమ్మ—ఖావర్యా! మేము చెప్పినదానిం దూరమాలోచింపుఁడు. శేయిజారినఁ జే యునది లేదు.

కాయ—అట్టిది మీరే యాలించిచుకొనుడు.

దమ్మ, వెంక—పెళ్ళు వైకొనెదము. సాహేబుగారూ! నహమ్. (అని నిష్క్రమిం
చుచున్నారు.)

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము—టోబ్బిలిరాజు శభ.

రంగ—తమ్ముడా! వెంగ్రాయడా! మనమా గోరుం రొరవారివద్దకంపిన బుచ్చె
న్నగారురాలేదా?

వెంగ—అగ్రజా! ఇదెవచ్చె

బుచ్చె—మహాప్రభూ! తమరాకత్తెనిరీక్షించుచున్నాడ

రంగ—మీరేగినవనియేమైనది?

బుచ్చె—మహారాజా! పయనంపై పోవునాటి దినంబునక బెద్దాపురంబునవిజయరామరా
జుంజూచి ముచ్చటించితిని

రంగ—ఏమనిముచ్చటించితివి?

బుచ్చె—గీ. మాటలాడితిం బ్రకృతోద్యమంబునరణి

విముఖుడై రాజుగన్వట్టె వెల్లబాటి

మనమున నసూయ యెంతయు మానుకొల్పి

నట్లుగనిపెట్టిపోతి నేనలఘుగతిని

రంగ—చూపోవమింజేసియే గాని యిట్టియభర్తంబున కొడిగట్టుకొనుటకుం గారణమే
మి? అట్టివాడు భూతలంబున బాగుపడునె?

గీ. పూసపాట్యసురాన్వయాంభోనిధిబడ

బాసలనిభ విజయరామ పార్థివదళ

లపనుం డిలంబరజ్జేత్రాక్షి లయమంగనడె

రంగరాయని నితశస్త్రాగ్రిం గలన?

తరువాత

బుచ్చె—దేవా! తరువాత నచ్చోటు పాసి మునలమానుని చిత్తవృత్తి నరయఁగోరి రా
త్రిపౌండ్రవరపురంబుం బ్రవేశించి తురుష్క పరాసు దుష్టజనాశ్వంచిత సభాంత
రంబున గుడమిళిమానునిరయఁపూర్వార్ వక్త్రస్సంపదను, కాదంబరీ పానాదే
శ శుభ్రంశనితాంతాగ్రహణం కళాళ వదనోదిత గంభీర వాఙ్మిర్లొప పరికంఠిత న
భ్యాంతరంగుండు నగు హైదరుజంగుంగాంచితి.

రంగా—వానితో ముచ్చటించితివా ?

బుచ్చె—మనకును వారికిని బుర్రజనకభావంబు గల్పించి యనేక భంగుల మనవలనఁ ద

ప్పొకించుకైనను లేదని ప్రియవాక్కులఁ బ్రార్థనపూర్వకముగ మనవిచేసితినిగాని

గీ రంగరావిష్ట్ర మముఁజూడ రా నవనర

మొంతయును లేదు మేమయేతెంతుమటకు

నంచుఁ జెప్పెనుగాని యొకించుకైన

సంధిచూర్గంబు నోటితో జారదయ్యె

రంగా—అట్లనెనా ? కానిమ్ము తురకల శార్యంబును రావువారి శార్యంబును జూచునుగాక తరువాత

బుచ్చె—దేవా ! నిజచూర్గంబువట్టి కలిపయదివనంబులకు బందరు పట్టణంబునకుం బో

యి చిరత్నరత్న నూత్నాయతనంబునఁ జేరోలగంబున్న గోరుందొరను జేంగటముచ్చ

టించుచున్న మద్దాల రెడ్డినాయనిం గాంచితి

రంగా—వా రెమనిరి ?

బుచ్చె—గీ వారును మనపక్షముననే వాదమునరఁ

జేసి బహు భంగులను వారి సేతలుగ్గ

డించి యొకలేఖ వ్రాసిపంపించిరటకుం

గూర్చిమీఱంగ నిటుచేయఁగూడదనుచు

ఆమర్త్యనాహ్వయనితో నేనుగూడ నరిగితి

రంగా—ఆహా ! నాయందలి వాత్సల్యత గోరుందొరయంతపనిఁజేసెనేమి ? బుచ్చెనా !

నావిషయమై యెంతపనిఁజేసితివోయి తరువాత నేమైనది ?

బుచ్చె—వానివెంటఁగొని యెట్టకేలకు ఖాసింకోటఁబ్రవేశించి బుస్సీకిఁజూపింప

“ గీ దొనపు దొరల సీతనను దొరయఁజేయఁ

దగునె యెగ్గుల ? నావెల్ల భరణిపతికి

దొరకు దొరకొన దొరలకు దొరలు దొనఁగు

లనుచు ప్రేదరుక దూలంగనాడె దొరయు ”

రంగా—ఈలనాడఁదో ? బుస్సీ యిండులో నిరపరాధి. దీనికంతకుం గారణమా ప్రే

దరు వీఁడు రాకున్నను బుస్సీ యింకొనకున్న నిట్టి కథకవనరమే లేదు గదా.

తరువాత.

బుచ్చె—హేదరేమి విరుగుడులఁ గల్పించి వాక్రుచ్చెనోగాని బుస్సీ వానికెదురాడ
లేకపోయె

రంగా—ఇదంతయు వీనివలనఁ బుట్టినదేగదా. వాఁడు సాఖ్యములఁబొదలసేఁడు.

గీ. రాజు దుర్బోధనలచేతఁ దాడుపారి
యెవరుచెప్పిన వినకుండె నెట్టిమూర్ఖు ?
తొల్లివినలేదె తురకలు దుప్పవర్త
నులను సామెత వల్కుట యిలవకీల !

బుచ్చె—అటుతరువాత మరైనాహ్వయుఁడును గొంతవడి ముచ్చటించెను గాని వినఁ
దాయె. ఇంతెందుకు ? యుద్ధంబు కర్తవ్యంబు

రంగా—పాపము నీకు వృధాప్రయాసము గల్పించితినే తురక సంధి పానఁగనియ్యఁ
దని తెలిసియుండియు వెట్టిపాలైతిని ఎన్నెనను సంధియగుడు భూషమలకు సాఖ్య
ము గదా.

గీ. మేముమేమును బోరాడ మేదినిగల
ప్రజలకత్సంత మసుఖంబు పొప్తయ న
టంచుమది నెంచి సంధిపాటించినాను
గాని వినఁడయ్యెను మొఱకు కఱకు తురక.

బుచ్చె—ఇంతియ నావర్తమానము రాజేంద్రా !

రంగా—వెంగళాయఁడా ! ఏమి యీతురుష్కాగ్రణి దురాగతము ? ఆబుస్సీ యెట్టి
బుద్ధిహీనుఁడో

గీ. గొప్పవారనుటే గాని గొప్పధోరలు
మంత్రులొడించు కీలుదొమ్మలు నిజంబు
నిజభరిజ్ఞాన శూన్యలై నెగడుకతన
వారిమహిమంబు భువి నేతి బీరకాయ.

వెంగ—అన్నయ్యగారూ ! అది నిజము. ఇంతేలే ? యుద్ధంబునకుఁ గాలు దుభ్రుచు
సంధిమాటలన్నఁ జెవిఁబెట్టక పరిపంధిరాజు దుర్బోధనా క్రోధావేశ పరవశత్వంబు
న మిన్ను మన్నెఱుంగక యాపరాధు రాయనైనం జీరికింగొనక పైపై రానెంచుచు
న్నాఁడు. మనము భయపడుదుమని యెంచెఁగాఁబోలు.

రంగా—బుస్సీ బుద్ధిమంతుడనియు స్వతంత్రశక్తియుక్తుడనియు నామది నెంతయునని
తనినిచితిని గాని హేదర్జంగాభేధము పాపిష్ఠ గ్రహివేశ శరీరుండొట యెఱుంగను.
అట్టిది గాననే గురూపమానుండగు గోరుండొరను నిరాకరించి వాని మాటలఁ బెడ
చెవింబెట్టె

వెంగ—క ఎవరేవిధమునఁ జెప్పిన

నపునంచును దలను ద్రిప్ప నధిపతిగలుగక

భువిజనలకెట్లు గల్గును

బ్రవిమల న్యాయంబు దీనిఁ బాటించఁజూకో

నిట్టిసీతి యిక్కాలంబున నేదొరలయందుఁ గలదు. ఇప్పటి యధికారు లంద
టిట్టివారే

రంగా—గీ న్యాయయుద్ధంబుచేకూర నదియలెన్న

వ్యాజహీనంబు కలహంబు ప్రాప్తమౌట

యహితరాజండుఁ జేరి యప్రియములొడు

టయునుగూడంగ నెటువారి డాయనగును ?

వెంగ—అబ్రాహా ! అయిన నేమి ? అన్యాయయుద్ధంబున రాజనకుఁ బరశు రాముండ

గ్నిహేమాత్రుఁడు శివుఁడు తోడ్పడనిమ్ము మనము యుద్ధముఁ జేయకుండుమే ?

రంగా—మానసేల ? అట్టియపఖ్యాతి వారిసే చెందుఁగాక. క్షత్రి కామ్యంబులనొందశా

ర్యధనంబును దాచుకొందుమేళి గాని రాజన్నివిధంబుల సంపన్నుడై యున్న
వాఁడు

వెంగ—శా అన్నా ! యుద్ధమటన్న నందియములేదావంతయున్వారి నం

పన్నాంధత్వము మత్స్రతాపరవిరుగ్వ్యవస్థిం బటాపంచలై

వివ్వంబొందెదె ? ఘోరవీరరణభూభాగంబునం జేతరా

ట్సాన్నిధ్యంబునకంపనే రిపుల ? మత్సామర్థ్యమేపారఁగక

రంగా—అట్టిసందేహ మెంతయునులేదు

వెంగ—కానిమ్ము దైవ మెట్లుహించెనో యట్లుజరుగకమానదు కావజరుగుదాని శో
హింతుట మనపని. అనుమానించుట వెట్టి.

రంగా—అవును బాగుఁజెప్పితివి. మనము దివాలమువారి కడకంకిన వక్రిద్వయను
వచ్చియున్నారా మంత్రివర ?

కుంత్రి—వచ్చినారు రాజా !

దమ్మన్న—మహాప్రభూ ! వచ్చితిన్నాము. తమనందేక మెను భాసుతోవాడున్నాము.

రంగ—వాడేమనె ?

దమ్మ—వాడెంతయు రోషభీషణ నేత్రాగ్నికీల నేరినైనను దహించురీతింగన్నట్టె.

రంగ—వాడట్లుంటుకుఁగారణమేమి ?

దమ్మ—గీ వారిపైనికులిటకురా వైరమాని

యందుఁగొందఱు యమియించిరంట యితరులఁ

గాయములు గాయములుపడఁ గాఁదికీక

తనువెనఁబాటుఁగా మీరుతరిమితిరంట.

రంగ—తమ్ముఁడా ! మంత్రిలారా ! నధికులారా ! చూచితిరా ? తమహృత్తిమఁ

ను మనమెటుంగముగదా ఇది మన విరోధి రాజు పన్నినపన్నాగముగాఁ దోచుచు

న్నది ఆహా ! ఎంతకూర్పణము వహించియున్నాఁడు మనభూమిలో జరిగినది

గాన మనమేదేసినామని తలంచుటకు వీలుగనున్నది కదా

వెంగ—వాడెన్నిటినినెనఁజేయును మనమొవర్పితిమని వారితోఁజెప్పును. మనమేమిచే
యఁగలము ?

రంగ—వాడేమనె ?

దమ్మ—క. అరాధేక్షను హైదరు

స్మరణప్రోవ్వీడి మనలఁ జనుమనియ్యెనుగా

వ్యర్థాలాపములేటికే

సార్థకవాహులమె ? పోవఁ జయ్యన ననుజా !

రంగ—మనల బెదరించుటకు నిట్లొడుట వారికి నైజమే.

వెంగ—మనమట్లెంతయుం దలఁపఁగూడదు

శా అన్నా ! యెంతటివెట్టివాడవు. గడినన్యాయమే వీడిపా

మృన్నాదాతఁడు భాసుఁడెట్లు మనలక మర్యాదలేకింతయుకా

భిన్నంబొగతి పెంచఁగూడదు మమీ భీమాహవక్రీడతే

వన్నాహంబుదలంచె హైదరెద నిన్నందేహమేపాటుఁగాక.

రంగ—కోరిన భనమిత్తుమంటిమి. మనవలన నపరాధమేమి ? పిల్లల మేకలతోనున్న

మనలను లేచిపొమ్మనుట మాటలా ? అట్టిపని వారేల చేయుమందురు ?

వెంగ—క ఉత్తమభాగ్యులగు మీ

రితైఱంగున నాచరింప నీకొనరు. కృపా

చిత్తుడగు హేదరిత్త టి

నెత్తెఱంగునఁ బాటిజేయు నీధర్మంబుల్

వెంకయ్య—వెంగళాపుగారు సెలవిచ్చినది నిజము మనము వేఱుగాఁ దలఁపఁగూడదు

ఆఖానుండెన్ని మాటలఁ జెప్పిన యుద్ధమను మాటయేగాని సంధిమాట నొక్కటై
న నుడువలేదు

వెంగ—సోదరా ! మీరింకను చెడతోవనేయున్నారు

మత్తకోకిల వైరిభూపతి దుష్టవాక్తరి బాడబాగ్విజనింప లోఁ .

బారనీకపు పై నృకంధియపారమై మనభూమి దు

ర్వారహాగతి ముంపవచ్చెడి రాశువంశ్య భుజాబలా

ధారుణీధరరాజినడ్డిము దార్పనక్కరలేదాకో.

రంగా— మనమిప్పుడేమిచేయవలసియున్నది ?

వెంగ—గీ భానుమింగఁగవచ్చు స్వర్ణానుపగిది

హైదరుగ్రుండై సంగ్రామ మొదమెనఁగ

నున్నవాడింకఁ దగుప్రయత్నోత్కరంబు

మెఱయ నిద్దిముగానుంటమేలు మనసు

రంగా—ఎందుకైనను మంచిదే. తమ్ముడా ! ఆలాగే చేయుదము.

వెంకయ్య—గీ సమరమింకమీదఁ దప్పని సరియెగాన

రేకపల్లివనాళిలో తీపకడనె

వనజవదనల నభిమానధనల నెల్ల.

దాచ మేలగునని యెంచెదను విభుండ.

వెంగ—గీ అడవిపాలు సేయుటది యెంతయును గూర్గ

కర్మమెంచ వారుకడనులేని

దుఃఖమాత్మలోన దురట్టిల్లు మఱికొంత

యట్లు సేతకొప్ప నాత్మలోన.

రంగా—అరి రాజును వెంటఁగొని పరాసులతోడను మనపైఁగ్రుమ్మరునెడ మనము పా

ఱిపోయి దాగియుండుట దుంచివనియే ? మేటిమగంటిమిగల పోటరులసేకులు మన

కుండ నిట్టి భయమేల ?

గీ నమరమునఁజూరి యాసూర్యచంద్రముగి న
 ఖండవిజయముఁ బొందుట ఖ్యాతిగాని
 గత్వరంబగు ప్రియముల్ గాచికొనఁగఁ
 గాన దాగుట తగివేది ఖ్యాతియగునె ?

వెంగ—అన్నయ్యగారూ ! బాపురే ! చాగుగఁజెప్పితిరి.

మ న్ర వెంగత్రాయోగ్రదోర్భృత్పృథులవిశిఖదర్శకరంబాజ్ఞిహేదర్
 జంగాభిలాయోచ్చయహృదయనిభిస్త్వంతముల్ జ్ఞగాఁగఁ
 మ్రింగిఁరంగిఁప్రభుండుఁ ద్రిభువనములన్నిద్రకుంభిత్ప్రిపా
 భంగిశ్రీమిఁనఁడే ? నాబలము నెఱుంగివే ? చూపెనున్నాఁడెఁగాదే ?

పాపయ్య—నేనుండిమీ కెట్టిసంశయముగలుగఁగూడదు పిలసన

గీ. వైరిదుర్వారగాంభీర్యవారివాహ
 పంక్షిఁజెల్లాకుచెదిరుగాఁబాఁడదోలు
 తాండ్రపాపయ్యకల్పంతధార్వజంధు
 యబ్బులనుదాటిమాయమానల్లు గాఁగ.

చె వెంగ—గీ. మున్నురాజాముకోటనుముట్టడింప
 బాదుషాయంబానినిబాఱదోలి
 జయముచేకొంటిహయదరుజంగినంగ
 భీతియేనాకుఁ గరము సంప్రీతి గాని

దమ్రస్త—గీ గోత్రనాయక ! దమ్రస్తగోత్రభిరుండు
 గోత్రమరుదందదామెరగోత్రమఖిల
 యశముబొందంగ నిజశతాన్యశసిధార
 శత్రుగోత్రాచలంబులశాత్రవమునఁ
 జెండిచెండాడునుద్దండభండనమున

రంగ—మేటిజోదులారా ! మీపరాక్రమముల వర్ణింపవలసిగాదు

వెంగ—మీకుమేమందఱముకావలెనా ? మీబలంబుమీరెఱుంగరు అనిమొనకుమీరొక్క
 లేగిన రిపుసైన్యములు పంచబంగారమైపారిపోవే ?

రంగ—ఇట్టిదుర్గ మిట్టిసైన్య మిట్టి వీరులుఁ గలుగఁగనాకుభయమేల ?

మత్త కోకిల, ప్రాణముండిన నేలదక్షిణవిరాజ్యమెల్లనుభోరునన్
 ప్రాణమేగిన నేలదక్షిణవిరాజ్యమెల్లనుభోరునన్
 జాణ నైనకుటుంబీనాచునుశాశ్వతంబగుకీర్తిచే
 రాణువన్ననుజంక్షనేలగురంబుచేయగఁబోవుచున్.

వెంగ—సోదరాగ్రణీ! నిజము, చావునకురెండుచావులుగల్గివా? జయాపజయంబులుదే
 వాధీనంబులు వారికెంతబలముండిన నేమి?

రంగ—తమ్ముడా! సంధియొనగూడు నేమాయని యాలోచింపఁగోరినగాని సంగ్రా
 మంబునమహాడ వెనుకకడుగిడెదమా?

వెంగ—మీరుచెప్పినదేపారుషము.

రంగ—బలధులులారా! మిత్రులారా! మాతోపాటుయుద్ధముచేయ నిష్టమున్నరండు.
 లేకున్నమానుడు ఏరోయొకవిధముగఁగృతనిశ్చయంబగుండు.

వెంగ—రాజా! మీరేసంగ్రామంబున కరుగనొకరింటివద్ద హయిననుభవించువారలుగ
 లరా?

వెంగ—అందఱముమీవెంట నరుగుదెంచువారమేరాజేంద్రా

రంగ—మంత్రివరా! అట్లయిన సంగ్రామనన్నధృలమైయుండవలయునుగదా! విజయరా
 మరాజునకెదురొడ్డు రాజాంకోటను ముంద సంరక్షింపవలసియున్నది ఏమి మీయ
 భిప్రాయము?

మంత్రి—నిజమురాజాగ్రణీ! రాజాముకోటబహుబలశాలి యురుబలంబుతో నుండవల
 సినస్థలము.

రంగ—ఎవ్వరినటకుంబంపినవాగగు?

మంత్రి—మనతొండ్రపాపయ్యకంటె నమధులెవ్వరు స్వామీ!

రంగ—అవును. పాపయ్య! మీకువెంటనేచతురంగబలనమన్నితులై చని రాజాంకోటను
 సంరక్షించుచుండఁడు. ఆకోటపోయిన మననర్థమునుబోయినదేసుకూ.

పాపయ్య—మహాప్రసాదము స్వామీ! పాపయ్యనారసింహమచ్చట గావలియుండఁబెర
 జంతువువచ్చి ప్రాణముతోఁ బోవనేర్చునే? ఆకోటపూచీనాయది కాని యిక్కడ
 బహు జాగ్రతతోనుండుండు. మఱియు

గీ. మిమ్మువిడిచిపోవమొనకున్నది
 నాడుడెందమహా! నరవరాజుఁ

దప్పినడచుటయునుదగవుగాదియ్యెడ

నేమి సేయువాడ నీశ్వరాజ్ఞి.

రంగా—పాపయ్యా! మా యంభుగల ప్రేమాభిశయముకొలదిని మమ్ము విడనాడుటకునీ
మనసొల్ల మీ నేనెఱుంగుదు ఆపనియైననాదేగదా!

పాప—అయిననుమిమువీడిపోవుటకు నాడెందరిబుగడుంగుంచుచున్నది, నామనంబునం
గల విచారలచారి వెల్లువయై పాలుచున్నది నేనేగఁజాల

(అవిష్కంఠుడడి పెట్టుకొనుచున్నాడు)

గీ ఇప్పుడేమమ్ము నెడబావనెంచి తెకట

దైవమా! యెంతపాపిజ్జీవినైతి

బ్రాహ్మణములతోనరాజునుబాయవలసె

జేతనగుదానిజేయలేనైతినింక

రంగా—ఏమియీ వెట్టి పాపయ్యా! ఎందుకీట్టి సంతాపము ఇప్పుడేసేకుగల్గు
యమేమి?

శా రంగారాయ నిశాతఖడ్గ మరీచీరారణ్యమునైండ ను

త్తుంగాభీరిపుత్రతాపజలముగ్గుర్వారకల్పానిలా

భంగప్రాణిని మత్కరాసిమెఱుఁగఁబాపయ్యా! నీకిప్పుడే

భంగిఁజేకురునయ్యయాపదలు? నద్భావంబుతోనుండుమా

పాప—చిత్తము మీగంభీరవాక్కులచేఁగొంతధైర్యముగల్గుచున్నది ఏకైకసరే పోయి
వచ్చెదను. (అని సేనతోఁగదిలిపోవుచున్నాడు)

రంగా—మంత్రివార్యా! భూనభోంతరాశంబులు భోకుకొల్పుమీసలిమానులొనంగినమన
నిశానీ నొచ్చుటకు బిజొయింపుమని నియమింపుము మఱియు మనగడిలంగముచుట్టు
ను దగుసై న్యములఘోరాయుధచి గస్తుతిరుగఁబంపుము బురుజులపై మనశతఘ్నైకానం
తేతిని గుదురుపఱుపుము. బిరుదుజస్తాదులఁ గొందఱిని రాజాముదారిలో గొంద
ఱిని గోటగుమ్మమువద్ద గొందఱిని బురుజులనన్నిధినిగొందఱిని బురీద్వారంబున మం
డఁబంపుము.

మంత్రి—అట్లునేయెనర్చెదనురాజేంద్రా! (అనిపోయియట్లునరించినచ్చుచున్నాడు)

రంగా—తూర్వాగ్రేసరులగు దక్షవృషభృతి మిత్రవరులారా! మీరందఱును బాపపు
లుకు పొంగించుకొని జమగెలువకోహుడిరచుడు

దమ్మ—సిద్ధముగనున్నాము స్వామీ.

రంగా—నచివాగ్రణీ! తక్కిన సేనలకు యుద్ధంబు దెలిపి సిద్ధముగనుండఁబంపుము.

పరశుపట్టెనముసలకుంతతో మరణిండివాల ముద్గరంబులకుఁ గరకువెట్టింపుము బాణ
ములఁ జికిలీచేయింపుము.

మంత్రి—మహాప్రసాదము భూవరా

రంగా—శా కల్పాంతోద్భవమేఘగర్జితమహాగాఢారవాఘిలమై

కల్పవ్యాకులరోదసికుహరమై కాష్ఠిభావిర్యసం

కల్పనల్పనమర్థమై భయదమై ఘంటారపాత్రాంతమై

పొల్పొందకొవినవచ్చెడిన్సచివ! యాభూరిన్వనంబేముకో

మంత్రి—అలకించుచున్నాఁడు (అందఱునదృఢపడుచున్నారు)

(చారులుప్రవేశించుచున్నారు)

చారు—రాజేంద్రా పరాక్. రావువంశక్షీర పారావార రాకా సుభాకరా! పరాక్.

వార్ధిగంధీరా పరాక్. గోపాలకృష్ణ రంగారాయక్షమావల్లభా పరాక్

రంగా—ఏమిరావార్తలు?

చారు—పారసీక సైన్యమపారమైవచ్చుచుండఁగా నేమనియడగొనుచున్నారా?

రంగా—వచ్చినదా? ఎచ్చటనున్నారురా?

చారు—వచ్చినదిస్వామీ ఇచ్చటికిశ్రద్ధయదూరముమన్న కాసారతీరంబున విడిసినారు.

రంగా—మంత్రిపుంగవా! మనమువిన్నధ్వనియిదేనుమా. ఏదోయనుకొంటివి.

మంత్రి—వేతేలగు? పూరుయధ్యక్షముచేయుగట్టితలంపునవచ్చినారు రాజా!

రంగా—చారులారా! పారి పేనవోజూచితిరా?

చారు—మాటుదేవంపనంబోయి చూచివచ్చినామురాజేంద్రా.

రంగా—అద్దిరా! చారులారా! ఎంతసాటిది?

చారు—దేవా విజయరామరాజుసేన పదునొకండువేలతోదులు.

రంగా—మంత్రివరా! చూచితే! మన సేనకు మూడురెట్టిదేయున్నది.

మంత్రి—రాజేంద్రా! వీరందఱు వేవకులుగాని సైనికులుగాని సారములేనిది గంటజేల!

రంగా—చారులారా! బుస్సీపైన్యమంత.

చారు—రాజాగ్రణీ! ఇన్నాటయేబద్ధుగుట్టపురొతులు నాలుగుశిరంగులు, ఏడువంద

యేబదియ్యది లా, రాసు మొదలగు తెల్లవారును. బుస్సీపైన్యము మహాప్రభా!

రంగా—అబ్బ! రిపుపై న్యార్థ వంబుదీర్లంతై పెల్లుబ్బెడిని. మంత్రి పుంగవా! మనపై న్యమంత?

మంత్రి—రాజేంద్రా! మనబలము నాలుగువేలు మాత్రమే

రంగా—ఈకొద్దిబలముచే రిపుల నోర్వగలమే?

మంత్రి—అదెంతవని? మనలో నొక్క శూరునికి వారందఱుం జాలుదురా?

రంగా—గీ భారమంతయునీల్చి నై వంబునందె

గెల్చినను గెల్చునను ఫిల్చియుండి

యాలమండనాశ్రుల నోలమాన

గొనకపోరుటయే లెస్స కొంకులేక.

చారులారా! ఇంకమ విశేషములేమి?

చారు—రాజేంద్రా! అచ్చట నేన విడియఁగానే మన నొబ్బానా హైదర్లంగు కల్గి పుటభేదనఁబూనించినది-

రంగా—అదేని

చారు—అమీంద హైదరుగ్రుత్తై విలయకాల రుద్రుని పగిది దండతాడిత మృత్యువుకర
ణి జగజ్జాలంబులూక్కుమ్మడి గబళింపఁగమకించు కాళరాత్రివలె లేచి రోషభీషణా
నల కణంబులు నేత్రంబుల బొటపొటలాల రోషంబు గ్రక్కుచుఁ బండ్లు పటపట
కొరుకుచు నొకరుతో నిట్లనె

రంగా—ఏమనెనో చెప్పుము.

చారు—గీ “ రణితభీషణ రోషోంతరాళకంబు

ప్రళయదిష్టాభి నిరోషవారకంబు

భీమవీరారి హృద్భ్రంధి భేదకంబు

భీమనాదంబు వినవచ్చుఁ బెలురనెచట? ” అని

రంగా—నొకరేమనె?

చారు—మహాప్రభూ! నొకరా.

గీ. “ అయ్య! హాసాటువర్య! మీరాలకించు

నాశునాశువ భీమగర్జారవంబు

రణముపాగింప జొచ్చితి రంగరాయ

ఘనుఁడు మ్రోగించు నొబ్బునివద ” మనియె.

రంగా—అదైని భానుండెట్లనె.

చారు—రాజేంద్రా! నేవకునితో నిట్లనె “ సాహేబు సుఖ యచ్చటకనతిదూరం బున దండు దిగియున్నాడడు నీవిట్లెంతయును భయంబులేక నౌబత్తున బజాయిం చుచున్నావు ఈవని మాని వెంటనే కోటవిడిచి లేచిపోయెదవా? లేదా? లేని యెడల తేపుదయమున యుద్ధప్రారంభమగునని చెప్పు ” మని పంపియున్నాడు
రంగా—మంచిది పొరులారా! మీరు పోయిరండు (చారులు నిష్క్రమించుచు న్నారు)

(హననల్లిభానుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

హన—రాజేంద్రా! నలామ్. మాయేలికగు హైదరంపగా వచ్చిన హననల్లి యను వాడ.

రంగా—మిగులనంతనంబయ్యె భానుడా! యిట్లుకూర్చుండుము (అని కుర్చీయిచ్చు చున్నాడు)

హన—భూమివరా! క్షేమంబే?

రంగా—మీదయచే నింతవఱకు నేమను.

హన—రాజా! మీవంటి యాదార్యనర్థణ గరి ండు గలదె? మీప్రఖ్యాతి నేమువి నుచుంటిమిగదా. అట్లనియెదరేల?

రంగా—మంచిది భావచర్య నీరాకకుం గతంబేమి?

హన—భూకాంతా! మీరు మోగింపజేయు నౌబత్తు మానిజేయుమని బొప్పిలివిడిచి లేచిపోవుని మీతో మా భామందు చెప్పుమనె ఇదియ నందేశము.

రంగా—గీ. పాదుసాగారు మున్ను మాపారుపమ్ము

మెచ్చియిచ్చెను నౌబత్తుమేలవంప

దొంగతనముగ మోగించుదుమె యిటాడ

దగునె నాగుమటలీరు భర్త మెఱియ?

ఇంతేగాక బలవంతముగ నితరులందరిమి యీసాలంబుం బట్టికొనియుంటిమా? మా

తాతముత్తాతలు మొదలీనలంబున బంధుమిత్రకళత్రంబులతో గావురముల జే

యుచుంటిమిగాని నిన్న వేడువచ్చి నారహా? వెళ్ళిపోవును టేటిన్యాయము?

హన—గీ. నిజమరి వినుగాని యిటుల నీజమరి యవు

తెలుల విననేళ్ళు హైదరు చతులదరువ

దేశమును బొంది యీనుండె దేశకునకు

దేశరూపంబు వోనాడి దేశమెల్ల

రాజు—భానువర్యా ! వానిమాటలు విని యిట్లుట తగునా ?

హస—మాసైన్యములో ముప్పదిమందిని జంపితివని మిగుల రోషావేశపరచుకొంటై యున్నాడను అదేమి ?

రంగ—నిజము దైవమెఱుంగు నీవెట్లనుకొన్నను సరే. ఆనంగతి నేనెఱుంగను

హస—రాజా ! అట్లే కావచ్చును. నమద్రమేఖిలాపరీత భూమికధిపతియయ్యను దురకబిడ్డడయ్యను నీతైరిరాజు కొండములు విని నిప్పుద్రొక్కిన క్రోలివలె మండిపడుచున్నాడు. నేనేమిచెప్పినను వినడు.

రంగ—పండెందులక్షల శుభ్రములు లంచము గొని కాకిని గొట్టి గెడ్డకు వేయుట మంచిదియే ?

హస—రాజా ! ఆతురక యట్లుచేసెదనని కత్తి ముట్టి నమయంగవచ్చెనట ఎట్లు మానును ?

రంగ—గీ మమ్ముయధమందు మార్కొని జయమొంది

పురముచేకొనంగఁబోలుఁ గాని

తరమె పోరకుండఁ బురమును జేసొన

పారునికైన గోత్రపారునికైన ?

హస—అదిన్యాయమే రాజేంద్రా ! వలదని మేమెంతజెప్పినను వినడు

రంగ—పోనిమ్ము. వినకున్న నేమి ? నలువదివేల సేన వారిది నాలుగువేలు నాది

చూతువుగాని బలాబలంబులు పౌరుషాపౌరుషంబులు

హస—రాజా ! నామాట వినుము. ఎట్లైనను వారు దివాణమువారు మీరుజమీదార్లు.

అధికారము వారిది. అహంకారము మీది. ఈపట్ల నామనవి వినఁదగు.

రంగ—అట్లంటివేని.

క. ఆరాజును నన్నిప్పుడు

పోరామి యెనర్పనిమ్ము పోడిమి మిగుల

మారాజ్యము మాకొనగుము

మీరట్లానరింక మాకు మేలాదవుఁగదా.

హస—అద నిజమే. అట్లీకొను నాధుఁడేఁడీ ?

రంగా—అట్లుగాదేని !

గీ జనులకెల్లనీతి నవ్వమాడుటగాని

తురకదొరలనీతి దుడ్డెగాన

కొనుము వలయునంత కూర్పుము నాకిల

విజయరామరాజు వీడు ఖాన !

హస—ఇంతెందుకు వాడట్టి నీతుల వినువాడగుగాఁడు. నీవు వినినను వినుకున్నను నే నుజెప్పవలసినదానింజెప్పెద తురకననుకొంటివే ఖా జాతిందురకనుగాని మీనస్సున నట్లుగాదు పలువర్ణంబుల తెఱంగేనెఱుంగుదు. దయానత్యశాచంబుల హిందువు లంబోలినవారు లేరు అందులో బ్రాహ్మణు లగ్రగణ్యులు.

రంగా—చెప్పము ఖాన్ వర్యా విసెదఁగాక

హస—దండకము :—శ్రీరస్తు శ్రీరావు వంశాగ్రణీ ! రంగరాయక్షమావల్లభా ! సావ ధానుండవై విందువంచెంతయున్నుమృదక్షై కదుర్బోధవేద దండిపంపంగశ్రీరా మచంద్రుండరణ్యస్థలింబెక్కుకాలంబు కష్టంబులన్బొందఁడే ? ధార్తరాష్ట్రం దుగ్ధింప నిక్కట్టులక బెక్కులంబొందఁడే ధర్మనూనుండు ఘోరాటవింద మ్ములంగూడి ? యయ్యో ! నలుండుగ్ర కాంతారసీమక బ్రయంబాసి దుర్భా ధలంజెందఁడే ? గాధిసూనుండువెట్టక హరిశ్చంద్రభూపాలకుండ్లొందఁడే చె ట్టలక ? భూమిలో నెంతవారైన దుష్కలమానస్తమా వేళక గట్టంబులం బొం దఁగాలేదే ? తర్వాతసాఖ్యంబులంజెందరే మంచిరోజుల్నమీపింప ? నారీతిసే రాజచంద్రుండ ! యీదుష్టుడో మున్లమాక ఖానుతోఁ బోరఁగా రాదు. ధ ర్మంబుశూన్యంబు నీతెన్నఁగానున్న యేమంచుభావించితో మున్లమాస్మిజపంభూ తులక ? బ్రాహ్మణదేవుడమే ధర్మమన్యాంగనానక్తియీ యాత్మనంశుధి యన్యాయమే నిష్ఠ దుర్వర్తనంతే తపం బెంచఁగా క్షోభమే నిత్య కర్మంబు పథార్థిక వ్రాతమునస్థిపాల్జేయుటే నద్వితం బిష్టజైవస్తుతుల దుష్టభావల గనక స్లే చ్చగోత్రోద్భవశ్రీశికిక వారిలో ఖ్యాతిగన్నట్టి దుర్మార్గుడమింతి యాదుట్టు తోఁచోరుటల్మాను పేయుక్తమా విత్తఁజూబ్బిలివీడియెందేనిఁ గాలంబు నఁ ప్పాస్తమాదాక నుంటే కడుకశ్రీయ చూమీద మీయిట్టమానట్లు రాజ్యంబుఁ ర్వంబు మీదొను నిక్కంబు నామాటపాటింపుమివల్ల రాజస్యచంద్రా ! యీ స్సాంద్ర ! రంగాద్ధిపేంద్రా ! జయహ్.

రంగా—అహ ! ఎట్టి సలహా జెప్పితివి ? అరాతిభూపతి నాడైదురంబున కరుడెంచు
చుండ నన్నడవులఁ బ్రాణంబులు దాచుకొనుమనుచున్నావా ? ఇంతకంటె రావు
వారికి డప్పిర్తి కలదా ?

హన—అట్లైన మీయిష్టమట్లు యొనరింపుఁడు.

రంగా—క. ఇంతిమ్మని చెప్పిన ధన

మంతయు నీఁగలము విడువ మావాసపువీ

డంతకుని పురముజేరుట

దెంతయు మేల్కొకు బిరుదు నీఁగుటకంటె

పోనిమ్ము శ్రీశకమునందు బడునేడువందల యేఁబదియేడవ సంవత్సరమున జనవరి
నెల నిరువదిమూడవదియగు నీదివసంబ నాయాయుష్కాలంబునకుఁబడి రోజుని
యనుకొనియెద అర్థమెంతైననిర్లు నక్కఱలేకున్నఁ బ్రాణముల విడుచువారమే
కాని యిట్టిపౌరుష హీనంబులగు పనులొనర్చువారముగామని చెప్పెము ఇంత
కంటె నేనవలసినదిలేదు.

హన—అట్లయిన తేవుదయముననే యుద్ధము ప్రారంభమగునని హైదరు మీతోఁజెప్పి
మనె తయారుగనుండుము రాజా !

రంగా—మంచిది హననల్లిభానుఁడా ! మేమిరోజుననే నొబత్తును మ్రోగింపఁజేయించు
చుంటిమిగదా !

హన—రాజేంద్రా నేనుబోయివచ్చెదఘ.

రంగా—మంచిది పోయిరమ్ము.

(హననల్లి నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

మంత్రిరా ! వింటివిగదా ? రేపుదయమున నేయుద్ధనూరంభమగునని హననల్లిచెప్పి
పోయె మనమును దయారుగనుండవలెను నమస్తమును సిద్ధముగనుండెనా ?

మంత్రి—నర్వసిద్ధముగ నున్నది రాజా !

రంగా—అట్లయిన నేనుముందుగ నంగరంబునకేగిది మీరందఱును వేంకువలేచిపోయి
ఱురుజాల నరక్షించుచుండుఁడు

మంత్రి—అయేర్పాటంతయును జేసెదను స్వామీ !

రంగా—ఇప్పుడేబాల్మీలిరాజ్యమున వెంగళ్రాయనికె బట్టముగట్టి యుద్ధంబునకుఁ బో
యెదను సచివా ! నమస్తమంగళ ద్రవ్యంబులఁదెప్పింపుము !

మంత్రి—జాగ్రత చేసెదను రాజేంద్రా ! (అని సమస్తమును దెప్పించుచున్నాడు)
రంగా—వెంగళాయని సింహాసనంబునండునిచి.

గీ భరణి నేలద వాచంద్రతారకముగ
రిపులనోరిచి తమ్ముడా ! విపులకీర్తి
నందుఁగాపుత రావువంశాంబురాశి
నీదురాజత్వమహిమచే నిక్కువముగ.

(అని యాశీర్వాదించి యక్షతలఁ జల్లుచున్నాడు)

వెంగ—(కన్నులనీరునిండి) అన్నగారూ ! మీరిట్లేలచేసితిరి ?

గీ అన్న నీవిట్లు చేయుట యిదియమంగ
భముగఁదోచెది నాకిచ్చనమయమునకు
నీదుపజ్జనెచనుదెంతు నేనుగాని
రాజటంచును నస్వీడరాదునుమ్ము.

రంగా—తమ్ముడా ! రాజునంగరంబున కరుగుతలచి సింహాసనంబున నేరినైన నుని
పోవలె అట్టిదరాజ్యనీతి గనుక నిట్టులఁజేసి నాఁడఁ గానినంగ్రామ రంగంబు
భంగంబునకు మదిఁగలంగి కాదనుమి

వెంగ—అట్లయిన నరే (అని కన్నీరు దుడుచుకొనుచున్నాడు)

రంగా—సేవకా ! చినరంగారావు నిటుల నెత్తుకొని రమ్ము

సేవకు—చిత్తము స్వామీ (అని పోయి తీసికొనివచ్చుచున్నాడు)

రంగా—(పిల్లవాని నెత్తుకొని) తమ్ముడా వెంగళాయడా ! ఈపిల్లవానిని నీ
నము సేయుచున్నవాడ. వీనిని నీయన్నగా భావింపుము.

వెంగ—దుఃఖిమాపుకొనలేక దుఃఖించుచు

గీ అన్నగారని యాపిన్నయన్ననెంచ
నేల యన్నయ్య ! నీకేమి యెగ్గుగలుగు
యుద్ధమందున ? నన్నైన నుర్వియేల ?
రాజ్యమేలయ్య ? నాకిట్టి పాణిమేల ?

రంగా—తమ్ముడా ! నంగరంబున జయాపజయంబులు దైవాధీనంబులు గదా. ఎ
వచ్చి యెటుబోవునో ! గనుక యిట్లుచేసితి. విరుద్ధమేమి ? అని

(వెంగళా)యనిపై మంగళాక్షతలఁ జిల్లుచున్నాఁడు)

మంత్రివరా ! నే నిదే యుద్ధమునకుఁ బోవుచున్నాఁడ.

(రంగారావుపై దేవతలు పుష్పవృష్టి గురియుచున్నారు)

అకాశవాణి— (శబాన్ భూమియందు రంగారావే వీరుఁడు. జగద్విశ్రాంత కీర్తిఁ బడయును గాఁత)

రంగా—బ్రాహ్మణుల కనేక దానంబులఁజేయుచున్నాఁడు

(అందఱు సమ్మోహించుచున్నారు)

శ్రీరంగారాయకదన సమవాకారము.

తృ తీ యాం క ము .

విష్కంభము

(నాగోజీరావు లక్ష్మన్న ప్రవేశించుచున్నారు.)

నాగో—లక్ష్మన్నగారూ! వింటిరా రాత్రిసమాచారము? హసనల్లిఖానుడు రంగారావు సన్నిహానంబున కేగి తనమాటలయందు నమ్మకముపుట్టించి తనపంపుఁజేయింప నెంచి యనంగతంబగు నాత్మీయ కులదూషణంబు నరాతి కులభూషణంబును గావించి నిజముట్టిపడునట్లునటించి పోల్వీడియేగుమని యనేకవిధంబులవాక్రువ్వ నారాజుకోట వదలననినొబత్తు మాననని యన్యాయంబుగఁ జైనెత్తివచ్చినఁ బ్రాణములైనఁ గోల్పోవ నిశ్చయించుకొన్నారమని వర్తమానమంపఁగ హైదరుగ్గుండె విలయకాల దహనునిధంగి మండిపడుచు వారిసీతఁణమునఁ బోలుబైల్వేశ్వఁగొట్టెదనని గగ్గోలు చేయుచుండఁగా నెంతఁదేర్వశాలియోగాని మన హసనల్లియెదుర్కొని హైదరుతో “ఇట్లునీతిలేక మాట్లాడుట న్న్యాయంబుగాదు అడిగినంతకైకంబీయమని యనిరా? రావువారు దివాణముపై నయముదప్పి ప్రవర్తించిరా? రాజుదుర్బోధనచే మీరిట్టిదుర్ణయమునకొడిగట్టికొనుట న్న్యాయంబుగాదు. రావువారభిమానధనులు శౌర్యాన్నితులు ఆపైని నిరపరాధులు వారిపై నిష్కారణము దండెత్తుటలభికార మదోస్త్రతతావిశేషములు గాని వేఱుగావు తప్పలేనివారిపైఁదప్ప సంఘటించి నమరంబు చేయనెంచితిరి. వారెందఱిని మట్టుబెట్టెదరో యోచింపుఁడు. లాతలనాటినంది గ్రామము వదలక కనిపెట్టుకొని శిశుబాలవృద్ధులతోఁ గాపురమున్న వారి కొంపలక గ్గిముట్టింప నెంచితిరిగదా! ఆపైని ఖాదా మిమ్మెట్లు చేయనున్నాడో? ఎది! చావును దమచావు నెఱుంగక పోరు రావువారల నెదుర్కొను వెట్టులుగలరా! ఆమిస్సీ యెట్లీకొనె ఇప్పుడైన ధర్మఁబుదప్పక నడచుట మంచిది. అడిగినంతధనము నిత్తుమనుచుండ వారిని జంపనుంకించుట మిక్కిలి పాపకృత్యము. ఆపాము మనలఁ గట్టికుడువకపోదు. న్న్యాయము చెప్పితిని. మీరేమి చేసినను నరేయని యనేక విధంబుల నధికారియని యింతయునందేహింపక మిగుల ధైర్యముతో వాక్రువ్వ వాడలీగి ఖానునిమాటలు లక్ష్యముచేయక వానిం జేయునదేమియు లే

బుస్సితో రహస్యమున ముప్పటించి బొబ్బిలిరాజుపైఁ గొండెములు నూరిపోసి యెట్టకేలకు యుద్ధమునకు సెలవిచ్చునట్లు చేసె బుస్సీయు నుదయముననే సమరంబునకుఁగఁడంగుడని యాజ్ఞ యొనఁగె. ఇదియనమాచారము మనమును యుద్ధనన్నద్దలపై పోవలెను ఁద సమస్తము నైవాధీనముగాని మనవలన నయ్యెడు నదేమియులేదు కానిమొట్టొజరుగునో చూతము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము :—యుద్ధరంగము

(ఉదయముననే యిరువాగుసేనలు నెడరుగ దార్కొనఁగా)

హేద—లాహా! మీపై న్యముతోఁ బోయి బురుజుల స్వాధీనము చేసికొనుము వీరభటులారా! మీధేర్వంబులఁజూపుటకిదే సమయము.

భటు—ఖాన్ వర్యా! మాకు రంగారావన నెంతటివాఁడు? ఇదేపోవుచున్నాము.

రంగా—వెంగళా! యిందా! మీరందఱెచ్చటనున్నారు?

వెంగ—మహాప్రభూ! మేము తక్కిన మూఁడు బురుజులమీఁద నున్నారము కొంతమంది కోటకింద సమరంబునకుఁ దూగియున్నాడు.

రంగా—మంచిది జాగ్రత్తగ నుండుఁడు

(రణభేరి మోగుచున్నది యుద్ధమారంభించుట ఘంటానాదముప్రవర్తించుచున్నది)

(రంగారావు లాడూఖానుల యుద్ధము)

లాడూ—ఓరీ! మాతో నేలబోరెదవురా? పాణిములపై యాశలేదా? నీవా ముల్గులను నెల్పువాఁడవు?

రంగా—శా. ఓరీ మూఁధుండ! కూరచిత్త! నిను జిన్నోర్వీస్థలిక బోరి నీ దారాపుత్రులు శోకమంద మడియందిప్పించుచున్నావు రంగారాయోగ్ర నిశాతమార్గణ భుజంగంబేర్చి యుగ్రాకృతిక గోరల్లోరుచునున్న దిప్పడిదిగో గోలుకా భవత్ప్రాణముల్.

లాడు—వట్టిదంభములనేల పేరెదవురా? చూతువుగాని నాశక్తి.

(అని రుపాకే కాల్పుచున్నాడు)

రంగా—తప్పించుకొని వానిపై బాణవృష్టి గురియించుచున్నాడు.

(లాడూ మృతి. పారసీక సేనాకలకలము)

హైని—(హయదరు వద్దికిఁబోయి) మహాప్రభూ! మన లాడూఖానుండు రంగరాయని

నిశితబాణనరంపరల కోర్వజాలక కాలధర్మంబునొండె. తత్సైనికనికాయంబును
గాండిశీకులైపాటిరి ఏమిసెలపు ?

హైద—గీ. ఊడెఁగాలాడు ! రంగరామోగ్రనిహతి

లాసూ ! నీవేగి తక్షణంబ రిపులనోర్చి విజయంబుఁ జేకూర్చుము.

నీపుగలుగఁగ నాకిల నిర్భయంబు

మున్ను జరిగినయుద్ధములలో నీవలననేకదా మాకుజయంబు చేకూరి.

రంగరావెంత నీకుసంగ్రామ సీమ

జయమున్నేకొనిరమ్మ నీజవముమెలయ

లాసూ—అదెంతపని ? స్వామీ ! చూడుము నాబలము. (అనిపోవుట)

(రంగరాయ లాసూభానుల యుద్ధము)

లాసూ—గీ. లాడుఁజంపితి నంచు నీవాడఁబారు

షంభె ? నన్దెల్లు మింక నీశక్తిలెలియ

రంగా—గంతుగొనియెడు నాకాండ కాండములను

నిల్చిపోరుము నాతోడ నిముష మిచట

లాసూ—ఓరిరాజన్యాధమా ! ఏమి డంబములురా ! ఏదీ ! నిలువఁబడితి. చూపుము

నీశక్తి ?

రంగా—ఓరీ పారసీకాధమా ! నీకుఁ గాలావసానంబగుటనే నాతోయుద్ధంబు నంభ

వమైనది. ఇదేకాచుకొనుము (అని బాణమును వదలుచున్నాడు)

లాసూ—పైనికులారా ! బురుజెక్కుఁడు ఎక్కుఁడు. ఇదేసమయము పైనుంచి యీ

రాజాధముఁ డపరిమిత కాండములనేయుచున్నాడు ఎక్కినంగాని వీనిమట్టువెట్టఁ
జాలము.

పైనికు—ఎక్కుచున్నాము. ఎక్కుచున్నాము (అని యెగఁబ్రాకుచున్నారు)

(రంగారావు బాణములచేఁ గొండలు నేలఁ గూలుచున్నారు)

లాసూ ! ఎక్కడనున్నావు ? నీవెక్కవేమి ?

లాసూ—ఇదే నేనును వచ్చుచున్నాడ (అని పైనికుని భుజములపైఁ గాళ్ళవైచి యె

క్కుచు రంగారావు బాణహతిచే నేలఁగూలుచున్నాడు)

పైని—(హాహాకారంబులుపెలంగ హయదరుంజేరి)

సాహేబా ! పైన్యమంతయు నంతంబునొండె, లాసు గతాసుండయ్యె. ఇంకేమి

యదుమయ్య ?

౧—ఓహూ డుకురల్లిఖాన్ ! సిద్ధీబిలాల్ ! చానుఖాన్ ! హననల్లి ఖాన్ !
ఎలచూచెదరు ? లాడూలానులను మట్టుపెట్టి రంగారావుకు మిగిలియున్నాడంట
తక్షణమ మీరేగి యాశూరుని బరిమార్చిరండు
౨—తమ సెలవుకొఱకు నిరీక్షించుచుంటిమిగాని యిదెంతపని ?

(అని రంగారావు నెదుర్కొను చున్నాడు)

గా—గీ ఔర ! నెయ్యర లాడుఖానాళిగూడఁ

బోవనున్నాడవే ? భీ ! నీవన్నేచి

తుండ వన్నబో ని స్థరమర మదీయ

యాజవంజవ బాణౌఘ మనుచు నటకు

ఇదేమదీయాశుగము ప్రవర్తిల్లెడిని (అని వదలుచున్నాడు)

నకు—లాడూలానులనుకొంటివేమో కాద పదా నేను డుకురల్లిఖానును జాగ్రత్.

(అనియొక తుపాకీని గాల్చుచున్నాడు)

రంగ—(తప్పించుకొని మూడుదాణముల నేయుచున్నాడు)

డుకు—బిలాల్ ! రా జానూ ! ఎక్కవేమి ? హననల్లి ! చూచెదవేల ?

జానూ—ఎక్కుచున్నాము గాని

క పైనుండి దేహమెఱియఁగఁ

గోణంబుననిల్చి రాజు కోపోద్దీప్తి

బాణానలంబు గురియఁగఁ

బ్రాణంబుల జిక్కుబట్టి ప్రాకఁగ నెల్లె ?

కానీ ! ఏమానో ఎక్కివచ్చుచున్నాము.

రంగ—ఉగ్రుడై (తనలో) ఆహా ! వీరు బురుజులపై కెక్కుచున్నారు.

శా. ఓరీ ! మిమ్ములనెక్కనిత్తునె ? గడీ నోహూ ! యముంజేగి మీ

వీరాలాపములుగ్గడించి వరము లేవ పొందిరం దిమ్ములై

(అనుచు నిస్త్రింశత్రయముకొని వారివెడందయురంబులపై గురికొనియేయ నేలఁ
గూలుచు)

బిలాల్—ఓరంగావనిభర్త ! చంపితివె మమ్ముగ్రాశుగౌఘంబునే

దారావుత్రులకేమిదిక్కిఁక ఖాదా ! ఛాత్రేయి నల్లనవీ.

(అని ప్రాణములు వదలుచున్నాడు. ఈ కేకలు విని పైనికులాక్కు-వృద్ధిఁ దెగువఁ దెచ్చుకొని పైకెగఁ గ్రాకుచున్నారు)

బుస్సీ—యోధవీరులారా ! ఘటికాద్వితయంబు కాలంబు నమరంబుచాలింపుడు.

(అందఱు నాయుధములు నేలవైచి శ్రమలఁ దీర్చుకొనుచున్నారు)

రంగ—(తొందరతో) ఆహా ! నలుమొగంబులం దురకలు దండోపతండంబులుగ నెగఁగ్రాకి పైకెక్కుచున్నారు. అది కొంతసైన్యమిదివఱకె యెక్కివచ్చె. ఓహూ వెంకయ్యగారూ ! వెంగళాఁడుడా ! దమ్మన్నగారూ ! ఎక్కడనున్నారు ? వేగయిటురండు.

వెంక—చిత్తముమీసెలపు ? అందఱమిక్కడనే యున్నాము

రంగ—వీరు లగ్గలకెగఁబాకిరి. వీరినాంచుట శక్యముగాఁ గన్పించుటలేదు అందఱు నెక్కిరా కోటఁదీసికొన్నవారే కోటపోయెనా వైరిరాజు దుర్వృత్తివల్లనైననీమిమతేకారణమువల్లనైననీమి స్త్రీల నమానుషపఠతురు. గనుక

గీ ప్రాణములకంటె నెక్కుడుపారుషంబు

గాన శుద్ధాంతకాంతల మానుషముల్

నిల్వఁగాసాధనంబీరు నేర్పుమీఱఁ

జెష్ఠుడిప్పడలేకున్న జేటుబుట్టు.

వెంగ—అన్నా ! మునుమున్న వారియధిప్రాయంబెఱింగి తదనుకూలముగఁ బ్రవర్తింబుట మనకావశ్యకమైయుండ నిష్పడాలోచనకేమున్నది.

గీ. సంభవించెమమనలకు సంఘమరణ

కాలమిప్పుడు శంకింప నేలయన్న !

రంగ—నత్యమదితమ్ముడా ! యింక సంశయింప

నేల కృత నిశ్చయుడనైతి నిలకనేను.

చెలికాని వెంకయ్యా ! కోటబురుజులపై వేసవేలు యవనులు పారసీకులెక్కి నాదిక్కున కదెవచ్చుచున్నారటు జూడుము. మనము యుద్ధము తిరిగి ప్రారంభము సేయనంతలో వీరందఱును బైకివచ్చెదరు గాన సీపుతక్షణంజేగి శుద్ధాంతకాంతల నబంధు మిల్చింబుగ శిశుబాలవృద్ధులతోఁ గరవాల నికృత కంఠల నొనర్చి వేగరమ్ము. అలోచించినం బ్రయోజనము లేదు. త్వరగాఁబొమ్ము అలోచింపకుము.

వెంక—కత్తిదీసికొని పరుగెత్తుచున్న నలుయంబున నైశ్యభూమి కనుమొందుచున్నది.

తాళలు దుల్లి నేలపూలుచున్నది. (తనలో) అహ! నైవహ! ఎట్టిపాపిష్ఠ బస్ట్ర మొత్తిలి? ఎట్టిపాపకృత్యము నావంతు జేసితివి? పుణ్యతంబున నెట్టి ముప్పు తలం బొనర్చితివోగదా! కేవలము కటికివానివనికంటె నెక్కుడు పాపకార్య మొనర్చవలసి వచ్చినదే? ఇట్టివని? ముజ్జగంబుల దగినవారు లేక నన్నారనితివా? హా, అహ! నైవహ! యెట్లునంపుదును నెనంటేపురశ్రీతతి-

దాహానిక హరితాంగ బింబముఖుల బద్ధాశ్రయలకా పాపము

తాహంబెంతయు నీలమందు నడిపోత వ్రాత మందోలె న

జ్ఞేహంబందున నందువారికెటుల నీడెంతి నీ నక్కటా!

శ్రీ ఆడునాగని బంపుట కూడదంగు

దెలిసి గదవక్రమ, లక జేయవలసె నాకు.

నిట్టిపాపి కామల నెఱిపు కొఱకె

ఎక్కడ తిరిగి గోల జూచియందు

బంధులె న్నీకులనున్న యీ బాహువులు కుంభంబున నొక గుండునందున

(అని తేగలే కొని బోలుచున్నాడు)

కంచుకి—(యీ బాహువు) హా! విలదు నైగమము (అని చూచు పుణ్య)

వెంక—భీ! నీ చుక్కలెక్కడ? రాజియింప వచ్చు కద చుక్కలని ఒకటై కెట్లు దేయవచ్చు? హా! నీవహ!

హ. ఎంతటివాడెవెననగు పీచిదె నైవహ! నీచేరలన్

బింబము ముజ్జగంబున దివికా ఘవి శిశుక్రిందున నొక

మంగము మెచ్చనచ్చును నామా యుగధమ, లేని వెల్లెస్త్రీ

గోగులం జెట్లుకాయపడి చుగించెడున నీ జేయ నెం జే?

అనుచు? నుగెత్తి దూరమున మల్లమ్మాదేవినింబు

హ. మల్లమదేవి! నర్వజనమాన్య భరత్ర! నీశి! సాధ్య! ను

మల్లిలితాంగి! పీనజన పాలక కిల్లికివల్లి! లోకులన్

జెట్లని చూపుచూచు విలనత్కృప నర్జనతల్లి! నీక య

జ్ఞుల్లి! పానంగుటిట్టి చురప్ప! యిదెక్కడి కర్మమక్కటా!

అని జోలుగోలుననేచ్చుచు వెంకటప్ప మల్లమ్మాదేవి చెంకరుగుచున్నాడు)

రంగము. — రాణివాసము

(మల్లమ్మదేవి కూర్చుండియుండగా వెంకయ్యయొద్దప్పుడుబ్రవేశించుచున్నాడు)
 *మల్లమ్మ—వెంకయ్య! నీవువచ్చినది నాకుండెరిగినది చెడువార్తలు చెవినిబడకు
 డంగనే నీకర్తి నాచేరికొక్కసారి యిమ్ము (అని లాగివుచ్చుకొని చెంతనున్నదా
 దింజూచి) దాయీ! నీవీపిల్లవానిం గొంపోయి సామగ్లకోటలోఁ బినతల్లివద్ద దిగ
 విడిచి రమ్ము (పిల్లవానింజూచి)

హా ముద్దులకుతా! చిన్ననాటినుండి యంతవఱకు నాచనుబాలఁ బెరిగితివి ఇంక నీ
 కుం బాలియ్యనోచనైతినా తండ్రి? నీబసకుండు రణరంగంబునంగల్గిన యధైర్యముచే
 ర శుద్ధాంతకాంతావ్రజంబు నాబాలగోపాలమ్మను జంపుమని యిదే పంపియున్నా
 డు అమానుషముకంటె నిదేమించిది కాని

హా పిట్టా! ముద్దులపట్టి! చెప్పి చెడుగొన్నంగలేకున్నని

స్నేహితి పట్టునదిగిపోనెదను " నీశక్తిగ్గు " ఇంకెవ్వరి

క్రొట్టుల్ గ్రోయుదు? రేమిసేయుదు? నిదేశరక్తంబు నీచానికె

బుట్టికొ నైముకంటికింకెబరువైపోనే కుమారోత్తమా?

ఇంకను యవరాజ్య పట్టాభిషేకముం బొందెదవు బాబ్బిలి నేలనవనుకొంటింగా!
 దాదికినొప్పగించి ప్రాణముల దక్కింతునని యనునలేదు హాపుత్రా! నాభాగ్యరాశి!

ఓ తేక్కిలురావు ఆకలి నెఱింగెడివాడెవ్వరావు, మిక్కిలి

బొక్కెదు తల్లియొక్క ఊణమునపెంపనపట్ల బిడ్డ! యిం

కొక్కెడఁబాలుదావ, వెలులుండెద, వెవ్వరుపెంచువారు, ని

న్నక్కట దిక్కుచూచిన దురాగతుండేపెనె? దైవమిత్తటికె

హా ముద్దులకుమారా! రల్లిలేక యెంతయెచ్చెదవో పాలులేక యెంతపొగిలెదవో హా
 కుమారా! ఈశ్వరుడే నీయెడల నెంతదారుణము వహించెనురా! కన్నబిడ్డా! చిన్ని
 పుత్రా! చినరంగరాయ!

ఓ చిన్నికుమార! వెల్మకులశేఖర! యోచినరంగరాయ! మా

యన్న! యనుంగుంకట్టి! లనదానన నిర్జితచంద్రబింబ! వి

* The Ghosha of Mallamma Devi should strictly be observed by placing a screen in front of her so that her person alone may not be seen by the audience.

